

Громадська думка про правотворення

/Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів/

№ 2 (146) січень 2018

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент затвердив План проведення багатонаціональних військових навчань у 2018 році.....2

ІНТЕРВ'Ю

С. Закірова
*Суддя Верховного Суду України М.В. Мазур:
З метою відновлення довіри суспільства судова влада має проявляти значно більшу активність у питаннях комунікації*.....3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Полтавець
Миротворці: світовий досвід та українські перспективи на Донбасі.....12
О. Кривецький
Законодавчі зміни щодо заборони зловживань під час обшуку.....20

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Пилипака
Правові аспекти та зарубіжний досвід здійснення процедури імпичменту президента країни.....24

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства.....30

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА.....34

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент затвердив План проведення багатонаціональних військових навчань у 2018 році

Президент Петро Порошенко затвердив «План проведення багатонаціональних навчань за участю підрозділів Збройних Сил України на території України та їх участі у багатонаціональних навчаннях поза межами України на 2018 рік і про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2018 році для участі у багатонаціональних навчаннях». Про це йдеться у відповідному Указі Глави держави.

Також Петро Порошенко підписав Закон № 2270-VIII «Про схвалення рішення Президента України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2018 році для участі в багатонаціональних навчаннях».

Згідно з документами, в Україні цього року планується провести низку багатонаціональних навчань з підготовки підрозділів Збройних Сил: українсько-американські навчання «Репід Трайдент – 2018», українсько-американські навчання «Сі Бриз – 2018», багатонаціональні навчання «Світла Лавина – 2018», багатонаціональні навчання «Чисте небо – 2018» та українсько-румунські навчання «Ріверіан – 2018».

Реалізація положень Закону та Указу забезпечить виконання завдань у галузі безпеки і оборони в загальному контексті реалізації пріоритетного зовнішньополітичного курсу держави, підвищить ефективність реалізації національних програм щодо розвитку власних Збройних Сил та виконання зобов'язань нашої держави як учасниці програми «Партнерство заради миру», а також зобов'язання України як держави – учасниці Угоди між державами – учасницями Північноатлантичного Договору та іншими державами, які беруть участь у програмі «Партнерство заради миру», щодо статусу їхніх збройних сил, Додаткового і Подальшого додаткового протоколів до цієї Угоди, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою. Також проведення навчань дасть можливість збільшити фінансові надходження до національної економіки за рахунок надання відповідних товарів, робіт, послуг для підрозділів інших держав.

Відповідальність за підготовку і проведення у 2018 році багатонаціональних військових навчань на території України та забезпечення участі підрозділів Збройних Сил нашої держави у багатонаціональних навчаннях поза межами України у 2018 році покладається на Міністра оборони України.

Указ набирає чинності в порядку, передбаченому частиною п'ятою статті 8 Закону України «Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України», крім статті 1 та пункту 2 статті 4, які набирають чинності з дня опублікування Указу.

Закон набирає чинності з дня опублікування *(Офіційне інтернет-представництво Президента України*
(<http://www.president.gov.ua/news/prezident-zatverdiv-plan-provedennya->

ІНТЕРВ'Ю

Бесіду провела С. Закірова, канд. іст. наук, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Суддя Верховного Суду України М.В. Мазур: З метою відновлення довіри суспільства судова влада має проявляти значно більшу активність у питаннях комунікації

Як змінюється правова система України? Чи вплине на судочинство новий склад Верховного Суду України? З чим пов'язана велика кількість позовних заяв українців до Європейського суду з прав людини? Які особливості роботи суду в зоні проведення АТО? На ці та інші питання про особливості процесу реформування судової системи в Україні відповів суддя Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, доцент М.В. Мазур.

Доброго дня, шановний Миколо Вікторовичу! В нашій державі очікування суттєвих реформ у сфері реформування судової гілки влади перетворився фактично на такий собі тренд сучасного розвитку. Натомість, якщо вважати, що повага до правосуддя та віра в нього на рівні суспільної культури – це показник здорової нації, то експерти констатують, що сучасне українське суспільство переживає стан важкої хвороби. На жаль, сьогодні рівень довіри населення України до судових органів критично низький. Однією з причин недовіри громадян до суддівського корпусу аналітики вважають незадовільний рівень комунікації суддів із представниками ЗМІ. За даними громадської організації «Вектор прав людини» та проекту «Суд людською мовою» за результатами всеукраїнського опитування працівників судів за 2017 рік, понад 60% судів за рік не надали жодного коментаря ЗМІ, а у 84% судів обов'язки прес-секретаря виконуються за сумісництвом. Складається враження, що судам нецікаво пояснювати свою позицію суспільству. Прокуратура говорить про те, що вони добре підготували матеріали, слідчі органи звітують про якісне проведення розслідування. Тож виходить, що саме суди виносять погані, з точки зору суспільства, рішення. Але часто буває так, і ми це розуміємо, що суд виніс рішення відповідно до тієї статті, яку передбачено матеріалами прокуратури, і санкція іншою бути просто не може. Так чому суди не пояснюють свою позицію? Чи не вважаєте Ви, що комунікація представників судової влади з громадськістю може змінити суспільні настрої? Що для цього варто зробити?

Так, я вважаю, що питання комунікації є надзвичайно важливим загалом, і в тому числі щодо відновлення довіри суспільства до судової влади. Дійсно,

надзвичайно важливо, щоб судова влада в цілому і окремі суди мали певні комунікаційні стратегії для того, щоб суди не займали пасивну позицію у цьому питанні. Це дуже актуально ще й тому, що, наприклад, в Києві за якоюсь резонансною справою журналісти шукають інформацію і, як це часто буває, їм важливо показати певний негатив для того, щоб на суспільному резонансі отримати максимальну кількість переглядів на сайтах чи мати іншу зацікавленість аудиторії. Натомість по справах, які могли б створити позитивний імідж органам судової влади, це вже не так цікаво журналістам, бо хороші новини не так активно читають і переглядають, і вони не піднімають рейтинги ЗМІ. Тому суди мають займати більш активну позицію у питанні комунікації і самі доносити таку інформацію до громадськості. Тим більше, що зараз є інструменти, які дозволяють це зробити. Це і інтернет ресурси, і веб-сайти судів, і фейсбук, й інші можливості, тобто є платформи, які дозволяють висвітлювати власну позицію в тому числі і представникам судової влади з тих чи інших питань. Тому що сьогодні часто громадяни не розуміють, чому в тому чи іншому випадку приймаються саме такі конкретні рішення. Бувають ситуації, коли суд приймає рішення про виправдання особи, і в суспільстві поширюються думки про несправедливість рішення чи навіть корупційну складову. Але насправді у судді дійсно не було іншого вибору щодо прийнятого рішення, оскільки цього вимагав закон. Таке рішення могло бути результатом підготовлених матеріалів справи. Це могла бути і недостатність доказів, чи певна халатність однієї із сторін у процесі під час доказування, чи щось тому подібне. Тому ці питання мають широко висвітлюватися, і судова влада має, очевидно, проявляти значно більшу активність з метою відновлення довіри суспільства.

Наступне питання, скоріше за все, для Вас буде очікуваним, оскільки ми знаходимося у стінах такої поважної інституції як Верховний Суд. Ви, як і всі судді нового Верховного Суду, пройшли дуже серйозний відбір, процедуру якого позитивно оцінюють більшість і українських, і закордонних експертів. Внаслідок нової процедури обрання членів Верховного Суду України цей суддівський орган має найвищий рівень довіри суспільства. Натомість сьогодні майже усі говорять про те, що склад Верховного Суду, начебто, не зовсім суддівський. За словами міністра юстиції Павла Петренка, чверть кандидатів, які пройшли до нового Верховного Суду, ніколи не працювали в судовій системі – це адвокати або вчені. Як ви вважаєте, чи вплине на якість роботи нового Верховного Суду змінена структура і наявність у складі суддів ВС науковців і адвокатів?

Ми вже місяць як почали роботу, тобто почали здійснювати правосуддя, і цей період вже показав, що ті нові люди, які прийшли до Верховного Суду, не маючи досвіду суддівської роботи, нормально адаптувалися до нових умов. Я не бачу проблем організаційного характеру, які б заважали їм здійснювати правосуддя на рівні з тими, хто вже мав відповідний досвід. З іншого боку, можу сказати, що за цей місяць у нас уже виникла ціла низка проблемних питань з точки зору застосування права (процесуального та матеріального), по яких

люди, які прийшли з наукової чи адвокатської сфери відстоюють свою позицію. Це певним чином впливає на загальну думку всього колективу щодо тих чи інших питань. На даний час конкретних прикладів навести ще не можу, оскільки спочатку мають бути ухвалені рішення, які й покажуть позицію Верховного Суду, але ці дискусії щодо принципів проблем застосування права вже тривають. Переконали, що поєднання досвіду тих, хто раніше був суддею в касаційній інстанції, тих, хто раніше працював у судах апеляційної чи першої інстанції, а також тих, хто до цього взагалі не був суддею, але мав науковий або адвокатський досвід, дозволить забезпечити розумний баланс між тими підходами, які були випробувані часом і підтвердили свою ефективність, і певними новими ідеями, що обумовлені суспільними змінами останніх років.

Важлива проблема, яка сьогодні дуже хвилює суспільство, і особливо юридичну спільноту, пов'язана із новим процесуальним законодавством України. Багато хто з фахівців, у тому числі й суддів, нарікають на те, що нові процесуальні кодекси почали діяти аж занадто швидко, враховуючи кардинальність і суттєвість новацій – з 15 грудня 2017 р. У зв'язку з цим виникло багато проблем і питань щодо недостатньої підготовки і судів (навіть технологічно й організаційно), і суддів.

Наявні непоодинокі випадки, коли сторони змушені вносити зміни у документи по справах, провадження в яких вже розпочато, оскільки суд вимагає, так би мовити, уточнити матеріали справи відповідно до новел законодавства.

При цьому, інші зміни в процесуальному судочинстві стосовно представництва в суді виключно адвокатами не поширюватимуться на справи, рішення по яких було розпочато до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції (щодо правосуддя)». Процесуальне представництво в такій категорії справ здійснюватиметься за правилами, які діяли до набрання чинності вказаним законом до ухвалення остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню (п. 11 ст. 16-1 Перехідних положень Конституції України). Отже, маємо ситуацію, коли дві новели вводяться у судочинство за різними правилами.

Як Ви вважаєте, чи не стане це причиною штучного відтермінування розгляду справ або погіршення якості правосуддя? Як змінити таку ситуацію?

З приводу нових процесуальних кодексів України, слід зазначити, що вони дійсно ознаменували собою надзвичайно сильну трансформацію судового процесу. І сама по собі ця трансформація є довгоочікуваною, оскільки ми довго говорили про необхідність відійти від старих радянських традицій до нових європейських засад судочинства. І власне ці кодекси стали переходом від інквізиційного або частково інквізиційного процесу (навіть коли ми говоримо про цивільне чи адміністративне судочинство) до справді змагального процесу. Звичайно, той факт, що вони набрали чинності досить швидко, ускладнює на першому етапі роботу суддів і учасників процесу. Наприклад, я на Пленумі пропонував відтермінувати початок роботи Верховного Суду хоча б на три-чотири тижні для того, щоб дати можливість більш детально ознайомитися з

новим законодавством. Однак я поважаю і розумію рішення більшості суддів Верховного Суду про початок роботи з 15 грудня 2017 р., адже діяльність судів касаційної інстанції на той момент фактично була паралізована. Відповідно саме до цієї дати було прив'язано початок дії нових процесуальних кодексів. Натомість я можу сказати, що зазначені проблеми, є складнощами виключно перехідного періоду. Вони неминучі, і з такими складнощами стикнулися б учасники процесу і через місяць, і через два, і через півроку, якщо б кодекси вступали в дію пізніше. Такі швидкі й істотні зміни вже траплялися в українському законодавстві. Наприклад, 6 липня 2005 року був прийнятий Кодекс адміністративного судочинства України, який був офіційно опублікований 17 серпня 2005 року, а набрав чинності уже 1 вересня цього ж року. Тоді також судді і учасники судових процесів змушені були швидко пристосовуватися до нових реалій, але сьогодні про ці складнощі вже забули, і я думаю, що через декілька років нові процедурні правила стануть звичними, а проблеми перехідного періоду вже не будуть згадуватися. Я думаю, що ті, хто працюють в юридичній сфері – це люди кваліфіковані, з вищою освітою, і вони мають досить швидко адаптуватися до нового законодавства, і тому я переконаний, що ми разом – судді, адвокати, інші учасники процесу – розберемось і зможемо успішно подолати ці проблеми перехідного періоду.

Продовжуючи тему про поступове наближення української судової системи до європейських традицій права, давайте звернемо увагу на наступне. Україна традиційно вважається країною романо-германської системи права, де прецедент не виступає джерелом права. Натомість сьогодні у нас активно використовуються суддями прецеденти Європейського суду з прав людини, а у новому законі про процесуальні кодекси визнається використання практики Європейського суду з прав людини в якості джерела права. Миколо Вікторовичу, на Ваш погляд, як науковця, кандидата юридичних наук, чи можна вважати це поступовим відходом від існуючої системи права в Україні?

Насправді я вважаю, що хоча це і є відходом від того, що ми звикли називати романо-германською правовою системою, але ці процеси тривають доволі давно. У країнах романо-германської правової системи протягом багатьох десятиліть можна спостерігати посилення ролі судової практики, а в країнах англосаксонської правової системи – ролі законодавства. Тобто, останнім часом ми спостерігаємо активні процеси зближення правових систем за їх основними ознаками, у томі числі в питанні визначення того, що визнається джерелом права. Це означає, що в романо-германській правовій системі збільшується роль прецеденту, в англосаксонській правовій системі – законодавства як джерела права. І те, що ми повинні керуватися практикою Європейського суду з прав людини, я розглядаю виключно як позитивний момент. Справа у тім, що Європейський суд з прав людини сьогодні утворює і формує передові стандарти у галузі захисту прав людини, і, на мій погляд, у нас немає підстав не застосовувати цю практику.

Україна, за відомостями Міністерства юстиції, знаходиться на п'ятому місці за кількістю справ, що розглядаються в Європейського суді з прав людини. Натомість за інформацією правозахисників у 2016 році ми були на другому місці по кількості поданих скарг, а у 2017 р. вже на першому, обійшовши навіть Росію, яка традиційно тримала першість у цьому рейтингу. Як Ви вважаєте, чим пояснюється така негативна тенденція щодо звернень до ЄСПЛ?

Така тенденція пов'язана з наявністю деяких системних проблем у правовій сфері України, і однією з найбільших проблем є відсутність ефективного механізму виконання судових рішень. Тобто, найбільша проблема в Україні не в судах, а у механізмі виконання їх рішень. Причиною того, що до недавнього часу ми знаходилися на першому місці по кількості поданих скарг, було те, що в Європейський суд з прав людини українцями було подано біля 12 тисяч заяв тільки стосовно невиконання рішень національних судів. Має місце ситуація, коли суди задовольняють вимоги позивачів про стягнення певних сум, що в першу чергу стосується позовів до держави та державних підприємств, а саме: заборгованість по зарплаті чи будь-яка інша заборгованість, але держава не виконує судові рішення через відсутність фінансування чи з інших причин. Отже, лише тільки одна ця проблема призвела до появи 12 тисячі скарг-заяв у ЄСПЛ. І ми перемістилися на кілька сходинок вниз у цьому рейтингу тільки після того, як Європейський суд з прав людини у справі «Бурмич та інші проти України» виключив ці 12 тисяч справ з реєстру, посилаючись на те, що Україна повинна сама вирішувати цю системну проблему. Річ у тім, що далі не було сенсу множити ці справи, які роками Європейський суд приймав до розгляду і виносив рішення, а вони не мали системного ефекту в Україні. Відтак проблема виконання судових рішень – це одна з тих проблем, які необхідно вирішувати якомога скоріше, оскільки немає ніякого сенсу в правосудді, якщо судові рішення не виконуються. Така ситуація вимагає реформи системи виконавчого провадження в Україні, і перші кроки на цьому шляху вже зроблені. Я маю на увазі запровадження інституту приватних виконавців, хоча це і не вирішить усіх проблем.

Загалом як Ви оцінюєте інститут приватних виконавців в Україні, оскільки у суспільстві існують протилежні точки зору щодо нього?

Я не можу давати ґрунтовних оцінок, бо я не є фахівець у галузі виконавчого провадження, оскільки ніколи не працював у цій сфері. Завдання суду закінчується дещо раніше, але, на мій погляд, певний позитивний аспект буде мати місце. Тут виключно важливим постає питання мотивації. Якщо людина вважає, що приватний виконавець здатен більш ефективно виконувати ті чи інші рішення, то чому б не надати можливість стягувачу скористатися такою нагодою. З іншого боку, їх повноваження обмежені певними категоріями справ, і тому інститут приватних виконавців не буде панацеєю. Ця новела не вирішить системної проблеми щодо стягнення заборгованості там, де відповідачем є держава, державні підприємства чи інституції. Я знаю, що над цією проблемою працюють, у тому числі й уповноважений у справах

Європейського суду та в цілому Міністерство юстиції. Вони намагаються зробити аудит всіх судових рішень, яких дуже багато – десятки чи сотні тисяч, і визначити механізми, які б дозволили цю проблему вирішити. Але коли будуть конкретні результати – це питання до Міністерства юстиції України.

І ще одне питання стосовно ЄСПЛ. Я знаю, що Ви давно, ще з тих пір, коли були науковцем і працювали викладачем в університеті, ґрунтовно вивчаєте практику ЄСПЛ. Ставши суддею, Ви вже не просто аналізуєте роботу цієї поважної судової інституції, але й активно використовуєте її під час вирішення судових справ. Сьогодні в юридичній спільноті лунають думки про необхідність переходу нашого судочинства на аналогічні за формою рішень ЄСПЛ рішення українських судів? Чи підтримуєте Ви такі ідеї?

Відповідаючи на це питання, я би зазначив, що частково підтримую такі ініціативи. Насправді рішення Європейського суду з прав людини мають свою специфіку, і, на мій погляд, немає сенсу повністю її запозичувати. Річ у тому, що в Україні ми розглядаємо справи у дещо іншому контексті. Європейський суд не є судом фактом у тій мірі, як національні суди. Відтак запозичувати структуру його рішень, так би мовити, під копірку не варто. Але з початком роботи нового Верховного Суду, було створено Робочу групу щодо розробки нової структури судового рішення. Ця Робоча група плідно працює, і ми намагаємося розробити єдиний стандарт, який би врахував позитивний досвід як Європейського суду з прав людини, так і власне особливості нашого законодавства і судочинства. Відповідно ми намагаємося створити власну структуру судового рішення, яка б враховувала весь позитивний міжнародний досвід, у тому числі і європейський, для того, щоб судові рішення були дійсно більш вмотивованими і зрозумілими для тих, хто їх читає.

Миколо Вікторовичу, до обрання на посаду судді Верховного Суду, Ви працювали суддею Попаснянського районного суду Луганської області в зоні проведення АТО. Ви зсередини добре знаєте усі проблеми цієї ланки українського судочинства. Сьогодні на цьому рівні судочинства відчувається величезний кадровий голод. На початок грудня 2017 р. в українських судах вакантні близько 1000 суддівських посад. Зростає кількість місцевих загальних судів, де немає жодного судді. Наприклад, на Черкащині не вистачає суддів у 80% місцевих загальних судів. Як, на Ваш погляд, швидко вирішити проблему нестачі кадрів для нижчої ланки судової системи України?

Проблема кадрової нестачі суддів в Україні, дійсно, є дуже назрілою і важливою. Багато суддів останнім часом пішли у відставку, тож нестача кадрів відчувається дуже гостро. І ця проблема нестачі кадрів актуалізує іншу проблему – надмірного навантаження на працюючих суддів. При тому, що судді працюють буквально з ранку до ночі, і в вихідні, і у світкові дні, але вони фізично не встигають опрацювати такий масив справ, які накопичуються в судах. Кожна справа – це вкрай важливі для людей питання, адже інакше вони б не зверталися до суду, тож суддя має вивчити матеріал, виписати судові

рішення, все це потребує часу. Але є певні фізичні обмеження, які неможливо перевищити за найсумліннішого ставлення судді до своєї роботи. Тож, звичайно треба вирішувати цю проблему, бо у нас сьогодні вже є суди, які залишилися взагалі без суддів. Останнім часом з метою часткового вирішення цієї проблеми законодавство зазнало певних змін для того, щоб дозволити тимчасово переводити на вакантні посади суддів з інших регіонів.

Крім того, важливим кроком на цьому шляху можна вважати проведення реформи щодо створення окружних судів. Це також дозволить частково вирішити зазначену проблему, оскільки якщо раніше було три суди, в одному з яких взагалі не залишилося суддів, то тепер три суди об'єднуються в один, завдяки чому хоча б і в сусідньому місті, але суддя буде працювати. Сподіваюся, що це дозволить уникнути ситуації, коли цивільні справи лежать роками в судах без суддів, очікуючи призначення нових вершителів правосуддя.

До того ж активно ведеться робота щодо набору нових суддів. Я знаю, що Вища кваліфікаційна комісія суддів України дуже серйозно працює для того, щоб поряд із процедурами кваліфікаційного оцінювання чинних суддів провести новий конкурс для так званого ІТ-суду, а також добір на посади суддів у суди першої інстанції.

На жаль, я не думаю, що це питання може бути вирішено протягом одного року. Думаю, що ця проблема буде існувати ще 2-3 роки, але сподіваюсь, що хоча б протягом цього періоду вона буде вирішена. Бо це дійсно питання тривалості розгляду судових справ і загальному доступу громадян до правосуддя.

І продовжуючи зазначену тему, чи не вважаєте Ви, що запровадження новим процесуальним законодавством судової медіації частково зможе сприяти вирішенню проблеми кадрової нестачі суддів. Зокрема, частина справ можуть бути вирішені ще до початку судового розгляду. Чи поділяєте Ви думку окремих суддів, що до судової медіації можна було б залучити не тільки суддів, які і так мають занадто високе навантаження, про що ми вже говорили, а й професійних медіаторів, які зможуть взяти на себе певну категорію справ?

Я дуже позитивно відношусь до цієї ініціативи і новації законодавства. Судова медіація відповідає принципу «Поганий мир кращий за добру війну». У своїй практиці, хоча інституту медіації раніше офіційно не було, я завжди намагався роз'яснити сторонам, що вони можуть досягти мирної угоди до початку розгляду справи. Я пояснював сторонам, що краще домовитися, якщо це можливо, оскільки рішення суду може бути на користь будь-якої зі сторін конфлікту, і вони наперед не знають, яким буде рішення суду. Тим краще буде для обох сторін, якщо вони можуть вирішити ситуацію на добровільних началах, від цього виграють обидві сторони. У деяких випадках, навіть без моєї активної участі, а лише після такого роз'яснення, сторонам конфлікту вдавалося домовлятися, укладалися мирові угоди, і спір вирішувався без фактичного проведення судового засідання.

Тож, якщо законодавець надав можливість судам проявляти більш активну позицію, і суддям брати участь у процесі як медіаторам, на мою думку, це

позитивні зміни. Такі механізми в принципі дозволяють, у тому числі, судді-медіатору поодиноці спілкуватися з кожною стороною, щоб погасити певні негативні емоції, які мають сторони, і пояснити їм можливості добровільного врегулювання конфлікту. Тим не менш сторони не позбавлені можливості відмовитися від медіації, і, відповідно, далі продовжувати судовий спір у загальному порядку. Також я думаю, що в перспективі непогано було б дійсно розробити механізми залучення професійних незалежних медіаторів. Це б знизило навантаження з судової системи, але, зрозуміло, що необхідно розробити механізми стимулювання сторін до медіації. Це варто зробити, оскільки недостатньо просто сказати сторонам, що вони мають право звернутися до медіатора, бо довіри до медіаторів сьогодні у суспільстві значно менше, ніж до суддів. Хоча і кажуть, що громадяни не довіряють судам, натомість якщо виникає будь-який важливий спір, люди йдуть саме до суддів, а не до третейських чи якихось інших інституцій. Тому я вважаю, що треба зробити певні заохочувальні стимули. Як варіант, наприклад, може бути ситуація, коли медіатор отримує виплату розміру судового збору, який сплатила особа при зверненні до суду, якщо він зможе вирішити дане спірне питання. Тобто, це дозволить заохотити медіатора, разом з тим це не буде обтяжливо для сторін, оскільки вони вже сплатили судовий збір. Або законодавством можуть бути запроваджені будь-які інші стимули. У всякому разі я вважаю, що ідею судової медіації необхідно далі реалізовувати і впроваджувати у наше законодавство і практичну діяльність.

Миколо Вікторовичу, як Ви вважаєте, враховуючи ваш власний досвід, які особливості у діяльності суду в зоні проведення АТО?

З приводу роботи судів у зоні проведення Антитерористичної операції я вважаю, що у глобальному вимірі вони, мабуть, повинні працювати так само, як і будь-які інші суди в Україні. Але в реальності певна специфіка зони АТО все ж таки є. Є певні категорії справ, які обумовлені специфічною ситуацією, яка там сталася. Відтак у зоні проведення АТО бувають справи, яких практично не буває у жодному іншому регіоні України. Їх особливість пов'язана з участю осіб, які проживають на тимчасово непідконтрольній території України. До недавнього часу українське законодавство майже не враховувало цю специфіку, тож були певні складнощі з викликом осіб, які проживають на непідконтрольних територіях. Після вступу в юридичну силу нових процесуальних кодексів набули чинності нові норми, які визначають особливий порядок виклику до суду таких осіб, і порядок набрання чинності рішень у справах, де відповідачами виступають особи, які проживають на непідконтрольних територіях. Зокрема, я говорю про можливість виклику до суду через портал судової влади. Я вважаю це позитивом, тому що раніше використовувався загальний механізм виклику до суду через публікацію оголошення у газеті «Урядовий кур'єр», яку, очевидно і зрозуміло, на непідконтрольних територіях не продають. Тому той факт, що виклики відбуваються через інтернет, дає можливість особі, яка сумлінно ставиться до своїх обов'язків і може передбачати, що до неї можуть позиватися з певних питань, відслідковувати через інтернет чи не викликають її до суду, у

тому числі, подивившись відповідний сайт або просто написавши своє прізвище в пошуковій системі.

І наприкінці нашої бесіди. Ви вже доволі довго працюєте суддею, тож бачите судову систему України, так би мовити, не ззовні, як представники експертного середовища, а зсередини. То чи можете Ви виділити вкрай важливу й актуальну проблему реформування судової системи в Україні, яку оминають журналісти, експерти, аналітики?

Відповідаючи на це питання, я би назвав кілька питань чи проблем, які можна було б вирішити на рівні законодавства, що породжують певну неоднозначність у судовій практиці. Верховний Суд, я думаю, найближчим часом буде вирішувати ці проблеми, але це ситуація, коли Верховний Суд має подолати неузгодженість, або навіть прогалини українського законодавства. На мій погляд, було б краще, якби сам законодавець їх виправив. Я б не хотів називати конкретні правові проблеми, оскільки щодо них зараз тривають дискусії в самому Верховному Суді, і остаточні рішення ще не винесені. Відносно процесу, на мій погляд, потребує вдосконалення процедура касаційного розгляду кримінальних проваджень у касаційному кримінальному суді, тому що нові процесуальні кодекси здебільшого змінили процедуру у цивільному, адміністративному і господарському процесах, і майже не змінили процес кримінальний на рівні касації. У цьому я також бачу певні питання, які можна було б оптимізувати на рівні касації, аби збільшити пропускну спроможність власне Верховного Суду для того, щоб судді могли переглядати більшу кількість проваджень за менший час. Це наприклад, може бути ідея письмового провадження в кримінальному касаційному суді. Адже якщо зараз відкривається провадження, то Верховний Суд повинен викликати представників сторін і лише у випадку, якщо вони заявлять відповідне клопотання про письмовий розгляд. Але на практиці учасники судового провадження, якщо вони не бажають брати участь у розгляді, просто не з'являються і ніякі клопотання не заявляють. Така процедура суттєво збільшує термін розгляду справи, тому що треба виконувати усі процедурні моменти, пов'язані з викликом осіб, очікуванням підтвердження про те, чи отримали сторони повідомлення і так далі. Я думаю, що дуже багато справ можна було б вирішити у порядку письмового провадження, коли сторона письмово викладає своє бачення, свої аргументи, і суд їх може розглянути і оцінити цілком об'єктивно. Це б заощадило дуже багато часу. Це один варіант.

Крім того існують невеликі, дуже незначні проблеми, пов'язані з процесом, у тому числі і на рівні касаційної інстанції. Вносячи зміни до закону, законодавець визначив, що зараз касаційний кримінальний суд остаточні рішення оформлює у вигляді постанови, як і інші касаційні суди. Але там, як я уже сказав, відбулася повна трансформація процесу, а у нас лише в окремі статті внесли зміни. І законодавець забув, наприклад, внести зміни до статті, яка регулює можливість оголошення вступної та резолютивної частини рішення у процесі. Тобто, бувають такі невеликі непорозуміння, коли в одну статтю внесли зміни, а в іншу – ні, і це породжує певні проблеми тлумачення норм права.

Звичайно, вони можуть бути подолані і під час застосування законодавства, його тлумачення, у тому числі системного, хоча краще б було не допускати таких ситуацій і непорозумінь.

Дякую Вам за цікаву і змістовну бесіду.

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Полтавець, канд. політ. наук, старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Миротворці: світовий досвід та українські перспективи на Донбасі

Пошук шляхів та можливих варіантів для завершення збройного протистояння на Донбасі, в реаліях неоголошеної війни виглядає досить складною та довготривалою справою. Найбільшою, поки що непереборною обставиною, залишається факт російського мілітарного втручання. Тема можливого запровадження міжнародної миротворчої місії у формі поліцейської місії ЄС вперше була озвучена президентом України П. Порошенком у лютому 2015 р. Росія тоді виступила категорично проти цього. Так, наприклад, спікер Державної Думи РФ С. Нарішкін заявляв про те, що мінські домовленості не передбачають таких заходів, і можуть бути елементом ерозії мінських угод. З нашої точки зору, розглядати можливі формати миротворчих місій на окупованому українському Донбасі продуктивніше після аналізу загальносвітового досвіду реалізації таких місій в інших країнах.

Варто зауважити, що сам механізм прийняття рішення про запровадження подібної миротворчої місії доволі складний. Відповідно до статуту ООН, саме Рада Безпеки цієї організації відповідає за підтримання міжнародного миру і безпеки. Саме Радбез ООН приймає рішення про започаткування та проведення операцій ООН у конкретній країні. Рада Безпеки ООН надає для цього відповідний мандат. Радбез ООН складається з 15 держав-членів, з них 5 постійних та 10 непостійних, останні обираються на засіданні Генеральної Асамблеї ООН терміном на два роки, по 5 щороку. Постійні члени Радбезу – США, Франція, Великобританія, Китай та Російська Федерація. Легітимним вважається те рішення Радбезу, яке підтримали 9 країн з 15, включно з голосами всіх постійних членів. Найголовнішим застереженням при цьому залишається право країни постійного члена Радбезу ООН накладати вето на будь-яке рішення яке вона вважає неприйнятним для себе. В ситуації з Україною це означатиме, що Росія може ветувати будь-яке рішення РБ ООН, адже вона офіційно не визнана учасником конфлікту.

Приміром, у 2014 році Росія наклала вето в Раді Безпеки ООН на запропонований західними країнами проект резолюції про нелегітимність референдуму в Криму. Якби РФ визнали учасником конфлікту, то згідно статуту ООН рішення про миротворчу місію могла б прийняти Генасамблея ООН, де не

існує право вето, а рішення приймаються 2/3 голосів членів. Резолюція 377 (V) «Єдність на користь миру» Генеральної Асамблеї прийнята 3.11.1950 р. передбачає право Генеральної Асамблеї розглядати питання в тому разі, якщо Рада Безпеки не в змозі виконати свої обов'язки через розбіжності постійних членів. Для прийняття генсеком ООН відповідного рішення про миротворчу місію, повинна бути дана експертами оцінка щодо стратегічної ситуації в зоні конфлікту, а після цього приймається рішення про направлення місії технічної оцінки, яка передбачає з'ясування загальної ситуації у військовій, політичній, безпековій сферах на цих територіях. На основі зібраних даних робляться попередні розрахунки щодо фінансових витрат необхідних для реалізації місії. У разі прийняття позитивного рішення, Радбез ООН приймає відповідну резолюцію в якій визначено мандат, завдання та кількісний її склад. Всі перелічені дії відбуваються під патронатом *Департаменту операцій з підтримання миру*. (ДОПМ).

Як бачимо у випадку з Україною поки що жоден з перелічених вище кроків здійснений не був. Станом на сьогодні діючими є 16 місій ООН. Аналізуючи ситуацію довкола «блакитних шоломів» оглядач DW Олександр Голубов стверджував: «Загалом із моменту заснування ООН було проведено 71 миротворчу операцію під егідою організації, а зараз активними є 16 місій. Географія активних операцій переважно охоплює Африканський континент та Близький Схід. Втім, "блакитні шоломи" також досі залишаються у Косово, на Гаїті та у зоні кашмірського конфлікту між Індією та Пакистаном. Загалом, за даними ООН, у цих місіях зараз бере участь понад 95 тисяч військових та поліцейських. При цьому більшість солдатів у миротворчих контингентах становлять представники Південної Азії. *ООН сплачує близько однієї тисячі доларів США за участь у місії*, що робить залучення до них особливо вигідним для представників цієї частини земної кулі, де середній дохід на душу населення є відносно низьким. Ще у 2015 році, коли загальна кількість миротворчих сил ООН становила майже 106 тисяч осіб, їх планували збільшити більш, ніж на третину. Втім, за цей час, кількість «блакитних шоломів», навпаки, зменшилася».

Щодо фінансових витрат на такі місії то затверджений бюджет на період з 1 липня 2014 року до 30 червня 2015 року складав приблизно 7,06 млрд дол. США. Сума належних невивпачених внесків на операції з підтримання миру (станом на 31 грудня 2014 року): приблизно 1,28 млрд дол. США. У свою чергу головний редактор UA: Ukraine Analytica, член правління Ради із зовнішньої політики «Українська призма» Ганна Шелест обговорюючи миротворчу тематику на «Громадському», зокрема відзначала: «Проаналізувавши всі миротворчі операції, я зрозуміла, що є приблизно тридцять стандартних функцій. Щоразу набір адаптується до ситуації, іноді змінюються також формулювання, оскільки від них залежатиме майбутнє функціонування місії. Зі стандартного набору ми матимемо: патрулювання різних зон, охорону державних об'єктів або критичної інфраструктури, патрулювання кордону, моніторинг та верифікацію відведення озброєнь та припинення вогню, супроводження гуманітарних вантажів та біженців, допомогу на блокпостах, розмінування, гелікоптерне перевезення персоналу та людей, відновлення

критичної інфраструктури, приміром, мостів чи електростанцій або відновлення державних інститутів. Також допомога в проведенні виборів – це може бути як суто політична діяльність – контроль реєстру виборців, так і фізичне забезпечення охорони дільниць, персоналу...». Щодо ефективності миротворчих місій то, в кожному окремо взятому випадку результати відрізняються. Так, для прикладу, місія на Кіпрі, яка є чинною до сьогодні. Миротворці перебувають на острові з 1964 року. При цьому «найстарішими» є місії військових спостерігачів на Близькому Сході і на індо-пакистанському кордоні, які діють відповідно з 1948 і 1949 року. Загалом місії тривають, щонайменше 2-3 роки, до того ж одна й та сама місія може з часом трансформуватися під впливом об'єктивних обставин, що часто змінюються.

Кіпр

Збройні сили ООН з підтримання миру на Кіпрі були засновані 4 березня 1964 року у зв'язку з напруженими відносинами між грецькою і турецькою громадами. В подальшому події розгорталися за таким сценарієм: 15 липня 1974 року командний склад Кіпрської національної гвардії, що складався з прикомандированих грецьких офіцерів, ігноруючи присутність миротворців, здійснив державний переворот, а військова хунта в Афінах оголосила приєднання Кіпру до Греції. Туреччина у відповідь висадила війська, взявши під контроль близько третини кіпрської території і створивши там так звану «Турецьку Республіку Північного Кіпру». Війну між Грецією і Туреччиною зупинили Сполучені Штати, направивши до острова свій 6-й флот. З того часу відкритих зіткнень не було, але через відсутність політичного врегулювання, миротворча місія продовжує діяти.

Східний Тимор

28 листопада 1975 року колишня португальська колонія, що займала східну частину індонезійського острова Тимор, здобула незалежність, але через дев'ять днів була окупована Індонезією. Місцеве населення не змирися з цим, в тому числі й тому, що були католиками, а основне населення Індонезії – мусульмани. За даними міжнародних правозахисних організацій за 27 років індонезійського правління на території з населенням в 600 тисяч чоловік було вбито не менше 100 тисяч осіб. Під економічним і дипломатичним тиском світової спільноти Джакарта в 1999 році погодилася на проведення референдуму, і надалі не робила спроб відновити свій контроль. Місія ООН з 1999-го по 2002 рік спостерігала за ходом передачі влади.

Косово

У новітній історії Європи найбільш знаковим та показовим є приклад військового протистояння на території в минулому соціалістичної Федеративної Народної Республіки Югославія. В 1980 році албанці Косово започатковують рух спрямований на визнання Косова окремою республікою СФРЮ, але в 1990 р. (під час розпаду СФРЮ) автономія була зменшена заснуванням Автономного Краю та трансформацією головного статуту з Конституції Краю до Статуту Краю. Албанські політичні лідери створили «Конституцію Республіки Косово» і проголосили незалежність провінції. Владою СРЮ було оголошено надзвичайний стан, у липні був розпущений парламент Косово. В 1996 році конфлікт переходить у відкриту громадянську війну між Армією Звільнення

Косова й албанськими військовими частинами з однієї сторони та сербсько-югославських з іншої. В 1999 році НАТО примушує вийти з Косово сербсько-югославські війська і ставить провінцію під контроль ООН. Це призводить до повернення албанців до Косово та приходу нових 100,000 з самої Албанії, кордону з якою в Косово фактично не було.

Як бачимо, є багато схожих елементів в тому як протікав конфлікт на території бувшої Югославії та на Сході України. Водночас величезною принциповою різницею є аргументація сторін конфлікту. Так, серби свої «права» на Косово обґрунтовують посилаючись на принципи Гельсінського заключного акту 1975 року, що узгоджує непорушність кордонів у Європі. Албанці, натомість, наполягають на перевазі етнічного права, а також на Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 19 грудня 1966 року, що стверджує про право націй на самовизначення, водночас підводячи під свої вимоги історичну основу (розвиваючи теорію про іллірійське походження сучасного албанського етносу). *(На території нинішнього Косово ще здавна мешкало іллірійське плем'я дарданів, від яких веде свій родовід нинішнє албанське населення Косово. У 6 році н.е. Дарданію було захоплено римлянами, та приєднано до складу Римської Імперії. У 284 році н.е. імператор Діоклетіан виділив Косово в окрему провінцію Дарданію із столицею у Ніссусі (сучасний Ніш). Під час візантійського панування Дарданія зберігала свій статус окремої провінції. <http://naiaua.kiev.ua/smc/ua/istoriia-kos.html>). В лютому 2008 року Афганістан, Тайвань і ряд європейських країн (Франція, Велика Британія та Італія) першими визнали незалежність Косово. Тоді ж незалежність Косово визнали в США. Проти визнання незалежності краю виступила Іспанія, а також Кіпр, Греція, Словачія, Болгарія, Румунія, Китай і Росія. Того самого 2008 року Німеччина визнала суверенітет краю. У травні 2010 року число країн, що визнали незалежність Косово, досягло близько 70. В ситуації з Україною аргументуючи своє «право на самовизначення» сепаратисти апелюють до власного «новотвору»: «народ Донбасса» яке не має ні етнічного, ні політичного, ні історичного підґрунтя.*

Хорватія

Діяльність міжнародних миротворчих сил ООН в Хорватії вважається прикладом найбільш вдалого врегулювання конфлікту. Миротворча місія в Хорватії це класичний приклад операції з підтримання миру за всіма ознаками: наявність конфліктуючих сторін, лінії розмежування, буферної зони, зон відведення важкого озброєння від лінії розмежування, встановлених місць зберігання важкої техніки та озброєння. Класичними були структура Місії і її завдання. UNPROFOR у Хорватії мали військовий компонент (Місія була розбита на сектори по чотири батальйони в кожному), структури військової поліції, цивільної поліції (UN CIVPOL), військових спостерігачів ООН та спостерігачів ОБСЄ. Важливо, що позитивний результат був досягнутий не тільки завдяки міжнародним миротворчим силам, а й через наявність політичної волі сторін у досягненні миру. Місія користувалася довірою обох конфліктуючих сторін. Тому місцеве населення неодноразово надавало інформацію представникам місії ООН про різного роду події. Такий рівень довіри дозволяв своєчасно садити командирів конфліктуючих сторін за стіл

переговорів та уникати ескалації протистояння.

Проте, заради справедливості слід хоча б пунктирно згадати й м'яко кажучи «непрості» моменти у врегулюванні конфлікту.

У травні-серпні 1995 року хорватська армія силою відновила контроль над всією територією країни, ліквідувавши самопроголошену республіку Сербська Країна. 11 липня 1995 року командування голландського миротворчого батальйону, розміщеного в Сребрениці, мусульманському анклаві, оточеному територією невизнаної Республіки Сербської в Боснії і Герцеговині, побоюючись за життя своїх людей, відвело їх з міста на вимогу сербських ополченців, дозволивши тим захопити Сребреницю і влаштувати різанину босняків.

Трагедія Сребрениці спонукала НАТО вжити авіаудари по території Республіки Сербської, результатом чого стало підписання Дейтонської угоди по Боснії в грудні 1995 року. Операція ООН у Хорватії була припинена в 1998-му, в Македонії в 1999-му, в Боснії і Герцеговині в 2002-му (поліцейський компонент у 2004 році) у зв'язку з нормалізацією обстановки. Коментуючи часто відтворювані у ЗМІ сентенції про абсолютну подібність ситуації в Хорватії та на окупованому РФ українському Донбасі Голова ради громадської організації «Всеукраїнське об'єднання «Союз учасників миротворчих операцій», полковник запасу Сергій Грабський відзначає: «За зовнішньої схожості конфлікту в Хорватії в 90-х роках ХХ сторіччя з війною на Донбасі сьогодні обидві ситуації відрізняються докорінно. В Хорватії не було такого ступеня радикалізації суспільства, як тепер на Донбасі. Умови про припинення вогню виконувались обома сторонами майже без порушень. За таких умов на хорватській території був розгорнутий багатонаціональний миротворчий контингент ООН та представники ОБСЄ. Також у зоні конфлікту активно працювали міжнародні гуманітарні організації.

У нашому випадку для розгортання миротворчої місії на Донбасі потрібно створити відповідні умови. Насамперед – припинення вогню, відведення важких озброєнь, взяття під контроль міжнародними силами українсько-російського кордону, без чого неможливо говорити про будь-яку ефективність місії. Слід запобігти на міжнародному рівні участі у складі миротворчих сил підрозділів країни-агресора. Світ вперше зіткнувся із ситуацією, коли агресором є країна-засновниця ООН, яка фактично блокує всі спроби досягти миру в регіоні. На жаль, сьогодні не існує міжнародних юридичних механізмів, які б сприяли виходу ситуації із глухого кута. Але час змінює все, є надія, що світова спільнота створить та запровадить механізми впливу на ситуацію в цілому, тому що військового варіанту розв'язання східноукраїнського конфлікту сьогодні не існує».

Південний Судан

Місія ООН у Судані (UNMIS – United Nations Mission in Sudan) почала діяти у 2005 році на підставі резолюції Ради Безпеки ООН № 1590 від 24 березня 2005 р.

Проголошення незалежності Республіки Південний Судан стало свого роду кульмінацією шестирічного мирного процесу, який почався із підписання мирної угоди (Comprehensive Peace Agreement) 9 січня 2005 р. урядом Судану і

Народно-визвольною армією Судану *про припинення збройного конфлікту, який тривав протягом двох десятиліть*. Міжнародна миротворча місія ООН у Судані (МООНС) забезпечувала дотримання основних вимог мирної угоди, включаючи проведення референдуму стосовно визначення політичного статусу Південного Судану. 9-15 січня 2011 року відбувся референдум стосовно визначення політичного статусу Південного Судану. 98.83% населення проголосували «за». Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун надав схвальні відгуки стосовно результатів проведеного референдуму, які у повній мірі відобразили волю народу Південного Судану.

Визначивши, що ситуація у Південному Судані продовжує становити загрозу для міжнародного миру і безпеки у регіоні, Рада Безпеки ООН резолюцією 1996 (2011) від 8 липня 2011 р. постановила заснувати з 9 липня 2011 року Місію Організації Об'єднаних Націй у Південному Судані (МООНПС) на початковий період у один рік з можливістю продовжити строк її дії, якщо це буде потрібно. Початкова санкціонована чисельність персоналу МООНПС: військовий персонал – до 7000 чоловік, цивільний поліцейський персонал – до 900 чоловік Рада Безпеки постановила через три і шість місяців розглянути питання стосовно можливості скорочення чисельності військового персоналу до 6000 чоловік. Україна теж долучилася до миротворчої місії в Південному Судані направивши миротворчий персонал МВС України. У відповідному Указі Президента України «Про направлення миротворчого персоналу для участі України в Місії ООН у Республіці Південний Судан та у Тимчасових силах ООН із забезпечення безпеки в Аб'єй» від 13 липня 2012 року № 446/2012 сказано: «...направити для участі України в Місії ООН в Республіці Південний Судан та у Тимчасових силах ООН із забезпечення безпеки в Аб'єй миротворчий персонал (військовослужбовців Збройних Сил України та осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ) чисельністю до 60 осіб».

Сирія

Місія ООН в цій країні була розгорнута з квітня по серпень 2012 року. Суттєвою її особливістю було те, що вона (місія) не мала ні військового ні поліцейського компонентів. Цивільні залучені до місії не змогли зупинити збройного протистояння між прихильниками і противниками Башара Асада й вона була ліквідована через загрозу життя персоналу.

Як бачимо при всій специфіці кожного з конфліктів в різних країнах світу можемо виокремити певні спільні характеристики які притаманні їм всім. По-перше, «успішність» місії залежить від готовності сторін конфлікту до компромісів які на перший погляд видаються неможливими з точки зору безкомпромісно налаштованої частини людей як з одного так і з іншого боку. По-друге, сторони стають схильними до переговорів під тиском міжнародної спільноти (в даному випадку йдеться як про економічний, політичний так і про мілітарний тиск як це було у випадку з військовим тиском США на Сербію). По-третє, якщо згадати досвід Хорватії, успішно проведена хорватами військова операція дозволила національному уряду забезпечити собі виграшні позиції на подальших переговорах з політичними опонентами. Серед відвертих провалів миротворчих місій варто згадати не попередження геноциду тутсі у Руанді. В

1994 р., Бельгія, чії солдати склали значну частину місії ООН у Руанді, вирішила вивести власні війська після вбивства 10-х службовців. Під час кривавих подій у Руанді загинуло щонайменше 800 тисяч осіб. І звісно варті уваги події пов'язані з вбивством декількох сотень мусульман боснійськими сербами у м. Сребрениці в 1995 р.

В дискусії навколо того яким має бути **«український варіант»** миротворчої місії в експертному середовищі простежуються два глобальні підходи: 1) використання міжнародного досвіду та відтворення його елементів на території окупованого Донбасу; 2) необхідність розробки власного сценарію миротворчої місії для окупованих українських територій (в даному випадку йдеться про Донбас).

Український політолог Євген Серета коментуючи популяризацію хорватського сценарію вирішення конфлікту на Донбасі ще у 2016 р. стверджував: ««Хорватську» модель вважають однією з найбільш прийнятних для вирішення конфлікту на Донбасі. Цей варіант дійсно може виявитися переможним для України, якщо, звичайно, не приведе до подібної кількості жертв – як серед військовослужбовців і мирного населення, так і серед миротворців».

Вітчизняний політехнолог Тарас Березовець на початку 2015 р. вказував на можливість видачі миротворчого мандату ОБСЄ, хоча й висловлював сумніви щодо її ефективності, а можливою альтернативою йому бачилася поліцейська місія ЄС. Тоді з ним солідаризувався і військовий експерт Д. Тимчук (нині народний депутат), він вказував, що через Радбез ООН це рішення неможливо буде провести через прогнозований спротив Росії. Коментуючи українську ініціативу щодо миротворців в березні 2015 р. координатор всеукраїнського Союзу учасників миротворчих операцій Михайло Чернов в інтерв'ю «Радіо Свобода» зазначав: «операція з підтримки миру на даний час не може бути розгорнута, оскільки для цього не створені відповідні умови. До того ж, ядерний статус Росії стримує світову спільноту від рішучих дій для повернення миру в Україну і стабілізацію безпеки у регіоні». В тому ж таки 2015 р. экс-прем'єр, экс-голова СБУ та міністр оборони України Євген Марчук стверджував: «Коли країна запрошує миротворчий контингент – це означає, що вона визнає, що у неї внутрішній громадянський конфлікт, але ж ми знаємо, що це агресія Росії. Кілька днів тому США і ЄС вже визнали, що російські регулярні війська воюють в Україні».

На декілька років тема «миротворців» зникла з інформаційного простору, й відродилася лише минулого року, коли про її можливість, правда на специфічних вигідних для себе умовах, почали говорити в Росії. Наприкінці 2017 р. Андрій Сенченко в статті в газеті «День» так відреагував на це: «Абсурдна ідея «миротворчої місії ООН з охорони місії ОБСЄ» вкинута для затравки. Далі почнуться цинічні торги з метою досягнення «компромісу заради миру». Кінцевим результатом таких торгів може стати миротворча місія на всій території ОРДЛО, введена на умовах реалізації порочної мінської формули «особливий статус – амністія – негайні вибори» з одночасним зняттям санкцій з Росії. При цьому як фіговий листок залишать символічні санкції, введені за анексію Криму. У разі реалізації такого сценарію вся Україна перетворюється на

одну велику Малоросію». Член переговорної групи у Мінську від України з політичних питань Ольга Айвазовська вважає пропозицію Путіна не тільки спробою перехопити ініціативу, а й знецінити саму ідею миротворців. Він також висловив переконання, що «єдина прийнятна для нас миротворча місія ООН – прикордонна, розміщена на донбаській ділянці державного кордону України з Росією на час перехідного періоду, необхідного для відновлення мирного життя людей. Однак для такої місії, що охороняє 415 кілометрів кордону, потрібно до 5 тисяч осіб, а це величезні витрати навіть у масштабах ООН. Але головне, що такий варіант за своїм ефектом злегка схожий на прийом України в НАТО».

До речі американський президент Д. Трамп в листопаді 2017 р. заявляв, що США в найближчі дні запропонують Росії розмістити 20 тис. миротворців на сході України. Про складність самого механізму залучення миротворців на український Донбас говорив і Юрій Белоусов, співробітник відділу менеджменту стратегічних проектів поліції ООН. Він, зокрема, наголошував: «...ворог – є членом Ради безпеки ООН, яка має вирішувати, чи буде миротворча місія. Ми хочемо, щоб це було на кордоні, вони – щоб місія просто розмежувала ЗСУ та сепаратистів угруповань «ДНР»-«ЛНР». І поки кожен стоятиме на цьому – ніякої миротворчої місії не буде. Тому потрібно зміцнювати свої збройні сили. Перекласти свою відповідальність на ООН не вийде». Сумніви у позитивному результаті від дискусій про миротворчу місію на Донбасі висловив і експерт Інституту світової політики Микола Белесков у коментарі BBC Україна. Він спрогнозував, що ситуація з переговорами щодо миротворчої місії зайде у глухий кут. «Вся боротьба за виконання Мінська перенеслася б на дискусії миротворчої місії та всіх деталей мандату. Ситуація приречена – дискусії показали зовсім різне розуміння Україною та Росією роботи місії».

На початку 2018 р. представник України в підгрупі з питань безпеки Тристоронньої контактної групи Євген Марчук сказав, що не бачить перспективи введення найближчим часом миротворців ООН на Донбас. Констатуючи факт заморожування переговорів щодо миротворців постійний представник України при ООН Володимир Єльченко заявив на початку 2018 р., що переговори щодо розгортання миротворчої місії в Донбасі провалилися через неконструктивну позицію держави-агресора Росії. В інтерв'ю виданню «Європейська правда» український посол щодо російських ініціатив по миротворцях зауважив: «Я думаю, що це була просто гра. Росія від початку не хотіла миротворчої операції ООН на території Донбасу. Їм потрібне або збереження ситуації, яка є на зараз, або так звана "миротворча" операція на російських умовах, яка заморозила б цей конфлікт на десятиліття. Адже ми б отримали таку миротворчу операцію, з якою потім не знали б, що й робити і як її звідти вивести».

Отже, як бачимо вирішення збройного протистояння Росії з Україною через мирні ініціативи шляхом введення миротворчого контингенту ООН чи поліцейської місії ЄС поки що не дали жодного результату. З іншого боку, зміна російської риторики яку ми спостерігали наприкінці минулого року в інформаційному контексті начеб то дає приводи для обережного оптимізму. За результатами зустрічі 26 січня 2018 р з В. Сурковим спеціальний представник

США з питань України Курт Волкер заявив, що Росія вже не виключає можливості розгортання миротворчої місії ООН по всій території на Донбасі, включаючи російсько-український кордон. Водночас, як бачимо переважна більшість експертів переконана, що з боку Росії це лише дипломатична гра і не більше. Міжнародний досвід миротворчих акцій теж не дає універсального рішення для припинення військових дій та врегулювання протистояння. Єдиним з нашої точки зору більш менш прийнятним є «хорватський сценарій» в тій його частині, де хорватам вдалося відновити суверенітет над раніше втраченими територіями через військову операцію. Але тут є величезне принципове «АЛЕ», адже на балканському півострові у Хорватії не було сотень кілометрів неконтрольованого нею кордону як це є на сході України. Саме тому, найперспективнішим бачиться поєднання зусиль українських дипломатів та українських військових для поступового відновлення українського суверенітету на всіх тимчасово втрачених територіях нашої держави. Доводиться визнати й той факт, що широке суспільне обговорення можливих шляхів залагодження конфлікту з обґрунтуванням необхідності переведення його в мирну фазу з боку експертів та осіб з великим авторитетом у широких суспільних верствах, варто розглядати як один з багатьох шляхів для досягнення бажаного результату. В сучасних умовах не вигравши інформаційну війну, годі сподіватися на перемогу у збройному протистоянні (*За матеріалами: <http://www.dw.com>; <https://ua.112.ua>; <http://naiu.kiev.ua>; <https://www.radiosvoboda.org>; <https://day.kyiv.ua>; <http://www.bbc.com>).*

О. Кривецький, голов. ред. НЮБ НБУВ

Законодавчі зміни щодо заборони зловживань під час обшуку

В Україні набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування», що став на захист бізнесу від зловживань представників влади під час слідчих дій. Документом запроваджено обов'язкову фіксацію проведення обшуку за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів, а також обов'язкове повне технічне фіксування судового засідання, на якому слідчий суддя розглядає клопотання про надання дозволу на проведення обшуку. Крім того, проведення обшуків передбачено за обов'язкової присутності адвоката, а докази, що отримано правоохоронцями з порушенням норм закону, буде визнано недійсними у суді. Новий закон також вводить і покарання у вигляді обмеження волі до 5 років за розголошення даних досудового слідства, що принижують гідність людини. "Завдяки прийнятому закону, який захищає підприємства України від зловживань представників силових відомств під час проведення слідчих дій, бізнес отримає додаткові важелі такого захисту", – зазначив Президент України

П. Порошенко.

А ось Голова МВС А. Аваков наголосив, що відтепер особа, яка заявила про злочин, має право отримати витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, як документальне підтвердження даного факту, а також особа, в якій проводиться обшук, та яка не є підозрюваною у справі, має право скористатися послугами адвоката. «Закон вступив у силу й завданням МВС і Нацполіції є неухильне виконання його у своїй діяльності. Я хотів би звернутися до бізнесменів: цей закон, перш за все, для вас. Якщо представники бізнесу законно працюють, платять податки, то поліція буде їх оберігати та захищати, це наш професійний обов'язок», – додав він. За словами міністра юстиції П. Петренка, правоохоронці під час обшуку зловживають правами, вилучаючи майно, що унеможлиблює ведення господарської діяльності підприємцями. Тож нові зміни до КПК повинні стати на захист бізнесу від зловживань представників влади під час слідчих дій. А голова комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності А. Кожем'якін вважає, що цей закон дозволить більш ефективно захищати права підприємців від тиску силовиків. З ним погоджується і народний депутат Ю. Одарченко «Упроваджується правило, яке працює в багатьох європейських країнах: якщо під час обшуку не допустили адвоката, всі знайдені матеріали не можуть бути використані як докази».

Увага законотворців неодноразово зосереджувалася на наявних проблемах у правозастосуванні та на необхідності внесення дійсно важливих змін до КПК. «Проте, безперечно, найулюбленішим способом, до якого вдаються законотворці задля протидії беззаконню, є нівелювання проблеми, а не її вирішення! – вважає старший партнер ЮК «ТФГ», професор, доктор юридичних наук О. Татаров. – Адже жоден з авторів закону не поставив собі запитання: у чому ж полягає дійсна причина зловживань під час обшуку? Хіба лише у тому, що законодавець уможливив вилучення предметів, не вказаних в ухвалі слідчого судді, якщо вони теоретично можуть мати значення для кримінального провадження?». За ствердженням науковця, однією із причин, безперечно, є кваліфікація або мотивація окремих правоохоронців, які зловживають службовими повноваженнями, створюючи передумови для задоволення особистих інтересів. Відомий правознавець А. Коні ще у ХІХ ст. вельми вдало окреслив ці процеси, зазначивши: «Якими гарними не були б правила діяльності, вони можуть втратити свою силу й значення у недосвідчених, грубих або недобросовісних руках». Адже закон – це інструмент, який використовується людиною з певним рівнем знань та певною мотивацією, тому поспішність прийняття таких змін свідчить про їх несистемність та непрогнозованість ризиків. Будь-який «перекіс» балансу між інтересами держави та громадянина негативно позначається на основних засадах функціонування держави. Отже, те, що зараз було схвалено цей закон без прогнозування можливих наслідків, на думку науковців, може стати ще одним негативним явищем у правозастосуванні, а необхідність внесення дійсно важливих змін до КПК останнім часом асоціюється переважно з отриманням «політичних дивідендів».

А ось думка Е. Салової, адвоката, старшого юриста ADER HABER: «У новій редакції закону відсутній системний підхід. Так, відеофіксація під час

судового засідання здійснюється лише щодо клопотань про проведення обшуку; у свою чергу, арешт майна або тимчасовий доступ не передбачають такої процедури. За цього слідчі не втратили права вилучати техніку, тому зловживання не зникнуть, хоча відеофіксація й стане інструментом для доведення факту незаконних дій правоохоронців. Ці зміни лише частково мінімізують можливість вчинення незаконних дій». Реально зменшити ризики зловживання на обшуках, переконана фахівець, можливо лише шляхом введення персональної відповідальності та фінансових санкцій за незаконні дії, як це робиться у багатьох країнах Європи.

Не достатньо визначеним у законі є і порядок проведення обшуку. Так, під час підготовки до обшуку, правоохоронці можуть лише припускати наявність певних речей та документів у приміщенні. Така слідчо-розшукова дія завжди проходить за умов невизначеності та неочевидності. Тому, коли під час обшуку виявлено чимало комп'ютерної техніки, а обсяг інформації, яка на ній зберігається, може перевищувати технічну можливість її скопіювати, слідчий та прокурор потраплятимуть у складну ситуацію. З одного боку, вилучення речей призведе до порушення вимог КПК, а з іншого, у разі невилучення, – до втрати доказів.

Але чи здатні нововведення унеможливити зловживання з боку органів досудового слідства під час отримання дозволу та проведення обшуку?

А. Сицько, адвокат, партнер GOLAW: «Прийнявши зміни до закону, які посилили вимоги до порядку отримання дозволу та проведення обшуку, законодавець визнав, що правом на проведення обшуку правоохоронці явно зловживають. Однак чи будуть ці закони працювати на практиці? Аудіоконтроль працюватиме, але ніхто не може гарантувати його безперервність з технічної точки зору. А якщо обшук відбувається за відсутності особи, то відеоконтроль навряд чи може гарантувати правдивість проведеної слідчої дії. Якими не були б спроби законодавця поліпшити становище обшукуваного, доти, доки закон дозволить проводити обшук за відсутності власника і без дозволу слідчого судді, говорити про революційний крок законодавця однозначно не варто».

Тієї ж думки й Ю. Максимова, адвокат, керівник практики «Податкове право» ЮФ «TOTUM»: «Звісно, обов'язкова фіксація обшуку мінімізує порушення під час його проведення, проте це не є панацеєю від зловживань. Незаконні дії можуть учинятися до початку обшуку, тобто ще до пред'явлення ухвали суду, а отже, і до фіксації. Відеофіксація не зможе захистити від підкидання певних речей та крадіжок, оскільки не буде охоплювати всю територію обшуку». Заборону тимчасового вилучення комп'ютерної техніки у законі передбачили, але з певними винятками: необхідність проведення експертизи, обмеження доступу власником чи необхідність подолання системи логічного захисту.

Термінологічно некоректним у Законі, вважає А. І. Гловюк, адвокат, доктор юридичних наук, доцент, є і виклад п. 16-1 ст. 3: «інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, – особа, стосовно якої (в тому числі щодо її майна) здійснюються процесуальні дії, визначені цим Кодексом», адже неправильним є ототожнення людини із її майном. До того ж,

статус цієї особи практично не прописано у цьому Законі, враховуючи і право на професійну правничу допомогу. А відсутність єдиного розуміння взаємовідносин, виразів та понять, в тому числі відсутність уніфікованої термінології у разі застосування, зокрема, ч. 2 ст. 168 КПК України, переконана науковець, буде призводити до певних труднощів у провадженні.

І хоча Закон дійсно містить ряд новацій, які, у певній мірі, можуть запобігти зловживанням правоохоронних органів, але, вважають фахівці, в частині протидії безпідставним вилученням електронних інформаційних систем, зміст Закону є прямо протилежним декларованій меті. Прийняті Законом зміни до ч. 2 ст. 168 КПК України завдадуть значного удару телекомунікаційній галузі, оскільки призведуть лише до узаконення неправомірних дій правоохоронців щодо вилучення електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку під виглядом проведення експертного дослідження, обмеження доступу власника тощо. Адже законодавчі зміни не містять заборони тимчасового вилучення, коли це обладнання є лише матеріальним носієм інформації, яка не має жодного доказового значення для кримінального провадження.

«Зміни до ч. 2 ст. 168 КПК України не забезпечать реального захисту власникам електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку від дій незаконного, або з перевищенням повноважень, тимчасового вилучення. Навпаки, вони можуть створити додаткову низку правових колізій та порушень прав операторів, провайдерів телекомунікацій» – переконаний Голова Правління Інтернет Асоціації України О. Федієнко. Закон не встановлює, що необхідність застосування зазначених виключних випадків тимчасового вилучення електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку підтверджується залученим спеціалістом та ухвалою суду, як це встановлено у чинній статті кодексу. Отже, будь-які дії тимчасового вилучення правоохоронці можуть мотивувати вищенаведеними причинами, не маючи достатніх підтверджень такої необхідності, а відтак, дотримання законності у разі вчинення таких дій та забезпечення прав операторів, провайдерів телекомунікацій. Ця обставина, а також встановлення альтернативи щодо копіювання інформації або вилучення носіїв на розсуд слідчих, значно посилює корупційні можливості у ході проведення слідства.

І хоча й прийнято Закон, який має багато позитивних новел, те наскільки він виявиться ефективним у реалізації кримінального провадження і дієвим у практичному застосуванні – покаже час.

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Пилипака, провідний бібліотекар СІАЗ НБУВ

Правові аспекти та зарубіжний досвід здійснення процедури імпічменту президента країни

В українському політикумі питання імпічменту Президента виникає періодично протягом усієї пострадянської історії. Утім, дієвого механізму реалізації цієї процедури так і не напрацьовано.

Світова практика має приклади відсторонення державних керівників унаслідок оголошення імпічменту. У демократичних державах імпічмент є одним з необхідних елементів контролю над владою країни і потрібен для збереження стабільності суспільного і конституційного ладу. Імпічмент є також механізмом недопущення авторитаризму і гарантування національної безпеки.

Вперше у Західній Європі, шляхом винесення рішення про імпічмент, президента відправили у відставку у Литві – коли Сейм відсторонив Р. Паксаса від посади за грубі порушення Конституції.

Рішення про імпічмент було прийнято сеймом країни мінімальною кількістю голосів. Парламент розглядав питання про винність президента за трьома пунктами порушення конституції: незаконне надання громадянства, розкриття державної таємниці та використання службового становища в корисливих цілях. Для прийняття позитивного рішення про імпічмент було потрібно, щоб Р. Паксас був визнаний винним хоча б по одному з цих пунктів не менше ніж 85 депутатами сейму з 141.

За конституцією Литви, повноваження президента припиняються автоматично, відразу після винесення рішення сеймом про імпічмент [1].

Для прикладу: Конституція США передбачає відсторонення посадової особи шляхом висунення звинувачення імпічменту в Палаті представників, а потім – обвинувального вироку кваліфікованою більшістю (2/3) Сенату. Ця процедура може бути застосована для відсторонення як з посади Президента США, так і для відсторонення з ряду федеральних посадових осіб і суддів (єдиний виняток з принципу незмінності суддів).

Перший випадок імпічменту в американській історії стався в 1797 році, коли в змові з британцями був звинувачений сенатор з Теннессі, В. Блаунт.

За всю історію США Палатою Представників були піддані процедурі імпічменту два президенти, але, не набравши необхідних 2/3 голосів, врешті були виправдані Сенатом. Це Е. Джонсон у 1868 р. (справа про незаконну відставку військового міністра), та Б. Клінтон в 1998–1999 рр. (справа про неправдиві свідчення і перешкоджання правосуддю у зв'язку з історією з М. Левінскі). У 1974 президент Р. Ніксон також був підданий імпічменту Палатою Представників у справі Вотергейту, але пішов у відставку перш, ніж питання було розглянуте Сенатом (швидше за все, вирок був би звинувачувальним). Це дозволило його наступникові Дж. Форду помилувати Ніксона.

Також історія знає випадки, коли декілька разів імпічмент застосовувався до американських посадовців нижчого рангу, зокрема до чиновників нижчого

рівня і суддів (за всю історію Палата представників висувала звинувачення щодо 11 суддів, з них 7 були усунуті Сенатом).

У США імпічмент може виноситися законодавчими зборами штатів посадовим особам цих штатів (наприклад, в 2009 році був усунутий з посади губернатор штату Іллінойс Р. Благоевич за звинуваченням у хабарництві) [2].

У 2017 році група конгресменів від Демократичної партії США виступили з ініціативою провести слухання з імпічменту президента Д. Трампа. Демократи вважають, що Трамп порушив Конституцію не менше п'яти разів, звільнивши директора ФБР Дж. Комі, порушивши заборону приймати іноземні подарунки і винагороди, продовжуючи отримувати прибуток від свого бізнесу і підірвавши федеральну судову систему і свободу преси [3].

Закон, що дозволяє оголосити імпічмент президенту, у Франції був затверджений 2014 році. Для того, аби прийняти цей закон, знадобилося 12 років. Вперше ініціативу було висунуто президентом Франції Ж. Шираком у 2002 році.

Документ передбачає можливість ініціювання процедури усунення глави держави від влади парламентом, що сформували з депутатів спеціальну Верховну судову палату. Такий крок робиться в разі вчинення президентом "вчинків, з усією очевидністю не сумісних з його знаходженням на даній високій посаді".

Ініціатива має надходити від не менше ніж 10% представників сенату (верхня палата парламенту) та 10% депутатів національної асамблеї (нижня палата). Після цього необхідно голоси двох третин представників обох палат парламенту, щоб скликати спеціальну сесію Високого суду [4].

У листопаді 2016 року, депутат Національної асамблеї Франції П. Лелуш ініціював підписання депутатами резолюції про початок процедури імпічменту президента Франції Ф. Олланда. Документ підписали 79 депутатів при 58 необхідних. При цьому з 199 депутатів-республіканців ініціативу підтримали 152.

Депутати посилалися у своїй ініціативі на статтю 68 Конституції, згідно з якою президент Франції може бути відправлений у відставку в разі зради або розголошення державної таємниці.

Бюро Національної Асамблеї (нижня палата парламенту) Франції відхилило пропозицію ряду депутатів про імпічмент президенту країни Ф. Олланду. Проти початку процедури відмови від влади глави держави виступили 13 членів Бюро, за – 8 [5].

На фоні загострення політичної ситуації в Україні, зростання невдоволення громадян якістю проведення реформ, протидією боротьбі з корупцією, дедалі частіше піднімається питання імпічменту Президента П. Порошенка.

Процедура притягнення до відповідальності Президента України, шляхом імпічменту, закріплена в статті 111 Конституції України. Підставою для усунення Президента України з посади шляхом імпічменту є вчинення ним злочину, що передбачений Кримінальним кодексом України. Проте процедура імпічменту в Україні доволі складна і має певні умови, які важко виконати. Приміром, для проведення відповідного розслідування щодо злочину, що був вчинений Президентом України, має бути створений спеціальний орган –

спеціальна тимчасова слідча комісія. До складу спеціальної комісії мають входити спеціальний прокурор та спеціальні слідчі.

Питання про усунення Президента України має ініціюватись більшістю від конституційного складу Верховної Ради України (226 депутатів). Висновки та відповідні пропозиції спеціального органу розглядаються звичайною Верховною Радою України (не спеціальною).

Потім, якщо Верховна Рада України побачила реальні підстави для звинувачення Президента України, вона приймає відповідне рішення 2/3 складу (300 депутатів). Рішення про усунення Президента України з посади шляхом імпічменту приймається 3/4 від складу Верховної Ради України. Окремо справу повинен перевірити Конституційний Суд України і дати свій висновок. Також, свій висновок має дати Верховний Суд України [6].

З 2014 р. було кілька спроб винести на голосування у ВРУ проект закону про імпічмент президента.

У 2014 році голова ВО "Батьківщина" Ю. Тимошенко разом з однопартійцем А. Кожем'якіним зареєструвала проект закону №1097 про імпічмент президента. У 2015 році Тимошенко заявила, що Президент України П. Порошенко має сам внести в парламент законопроект про порядок імпічменту.

У Раді нинішнього, VIII, скликання було зареєстровано ще три законопроекти, пов'язані з процедурою імпічменту: №2278 від 3.03.2015 , №7248 від 31.10.2017 та № 7381 від 7.12.2017. Жоден з них Верховною Радою не розглянуто.

Законопроект №7248, зареєстрований позафракційним депутатом Ю. Дерев'янком, пропонує вилучити з чинного закону про президента норму, яка дозволяє відкрити процедуру імпічменту тільки після випадку державної зради. Згідно з пропозиціями Дерев'янка, законопроект про імпічмент може бути винесено на голосування без попередніх процедур, а прийняти його може конституційна більшість. Якщо парламент голосує "за", Порошенко негайно буде відсторонений від виконання своїх обов'язків, які перейдуть до спікера Ради. При цьому в законопроекті вказується, що главі держави буде заборонено залишати межі території України без дозволу конституційної більшості українського парламенту. У зв'язку з цим у позбавленого повноважень президента будуть вилучені закордонний і дипломатичний паспорти. Після голосування за законопроект, протягом 10 днів Верховна Рада створює тимчасову слідчу комісію, яка розслідуватиме державну зраду або інший злочин відстороненого президента. У пояснювальній записці Дерев'янка звернув увагу на те, що діюча сьогодні в Україні процедура імпічменту містить ряд прогалин, які не дозволяють відправити главу держави у відставку [7].

Політичні противники П. Порошенка вважають, що є непоодинокі випадки порушення президентом законодавчих процедур і примушення парламенту до таких порушень. Зокрема, при ухваленні Закону "Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей" та Закону "Про прокуратуру", який відкрив шлях до призначення Ю. Луценка на посаду генерального прокурора. Триває погана традиція непідписання без накладення вето президентом законів, прийнятих Верховною

Радою впродовж установленого Конституцією 15-денного терміну. Є приклади, коли президент не підписує закони впродовж кількох місяців і навіть років.

Непоодинокі й випадки підписання законів, що суперечать конституційним нормам, зокрема обмежують конституційні права громадян. Серед цих випадків – зміни до Закону "Про вибори народних депутатів", які дозволяють змінювати виборчі списки після того, як відбулися вибори, що суперечить конституційно встановленим виборчим правам. Це і закон, що запроваджує 30-денне затримання, наділення прокурорів судовими повноваженнями щодо застосування запобіжних заходів у зоні проведення АТО.

Також варто виділити підписання законів, що наділяють президента непередбаченим Конституцією правом призначати керівників новостворених органів, зокрема Національного антикорупційного бюро і Державного бюро розслідувань. Викликають питання відповідності Конституції використання президентом повноважень у сфері судоустрою та призначення суддів, призначення і звільнення голів місцевих державних адміністрацій.

Загальновідомим є той факт, що президент упродовж трьох років ухиляється від свого обов'язку формувати склад Центральної виборчої комісії. При цьому Вищий адміністративний суд 16 листопада 2015 р. визнав протиправною таку бездіяльність глави держави, що полягає у невнесенні до парламенту подання про звільнення 12 членів ЦВК.

Триває, на думку опозиції, неконституційне втручання президента у сферу діяльності виконавчої влади. Зокрема через давання доручень Кабінетові міністрів та іншим органам державної влади в актах президента. Незаконним є втручання з боку президента і в діяльність органів прокуратури, чим порушується гарантована їм Конституцією та законом незалежність. Наприклад, через незаконну практику погодження кандидатур на посади військових прокурорів (Указ № 738/2014), а також доручення ГПУ, МВС і СБУ звітувати про результати розслідування певних злочинів [8].

Київська облрада з ініціативи фракції "Батьківщина" ініціювала звернення до Верховної Ради про врегулювання процедури імпічменту, мотивувавши свої дії тим, що дії нинішнього глави держави в сфері економіки і у військовій сфері "містять ознаки злочинів проти суверенітету країни, проти власного народу, цивільних прав, національної безпеки, правосуддя, проти світу і, нарешті, ознаки військових злочинів" [9].

Імпічмент президента України, за який виступають кілька фракцій Верховної Ради, на даний момент малоімовірний з ряду причин. Зокрема, через відсутність закону, що визначає порядок даного процесу. Немає і достатньої кількості голосів в опозиції для результативного голосування.

Ця ситуація не є показовою для перспективи дострокових парламентських виборів. Однак продовження кризи посилює запит на реформатування партійно-політичної системи України.

Законопроект про врегулювання процедури імпічменту президента України не має шансів на ухвалення у Верховній Раді – вважає директор Українського інституту аналізу та менеджменту політики Р. Бортник. "Мені здається, це справа честі для самого президента – забезпечити голосування за цей законопроект. Але в наших умовах такий законопроект проголосований не буде.

Тому що влада боїться будь-яких неконтрольованих зон, будь то ЗМІ або громадська діяльність, або правові інструменти в зоні функціонування верховенства права. Тому, без сумніву, парламентські фракції заблокують цей законопроект і він не набере голосів", – заявив Бортник. За його словами, відсутність механізму оголошення імпічменту президенту країни – це велика прогалина в законодавстві, яка призводить до дисбалансу влади. "Слідство щодо президента може порушити тільки генеральний прокурор, який призначається президентом. Про який баланс може йти мова? Тому, безумовно, такий законопроект потрібен", – додав Бортник. Оголосити вотум недовіри президенту України досить проблематично: з одного боку, для цього необхідно прийняти спеціальний закон "Про імпічмент", а з іншого – сама процедура, закладена в конституції країни, дуже заплутана і складна для реалізації [10].

Політолог В. Фесенко висловив думку, що Президенту Петру Порошенку нема чого особливо хвилюватися щодо імпічменту. Фесенко також наголосив, що за всіх президентів (окрім, можливо, Кравчука) підіймалась тема імпічменту і всі президенти це блокували.

Політолог вважає, що це не стільки політичний, скільки психологічний фактор. "Мабуть, є ірраціональне враження, що якщо проголосувати відповідний законопроект, це відкриє дорогу до спроби імпічменту і спровокує політичну кризу", – додав Фесенко [11].

Як відзначають експерти, інституційно, окрім усунення Президента України і порядку імпічменту, відсутній механізм позбавлення особи на посаді Президента України його повноважень. Тобто, народ, котрий (згідно статті 5 Конституції України) є носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Україні, не має політико-правового механізму усунення Президента України з посади, у разі вчинення ним антиконституційних дій. З одного боку, народ є носієм суверенітету, який шляхом прямого виборчого права наділяє особу на посаді Президента України усіма необхідними конституційними повноваженнями, не може відкликати чи усунути главу держави з його посади. В Україні, відповідно до статті 3 Конституції України, держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а згідно зі статтею 8, норми Конституції України є нормами прямої дії. Отже, відповідальність держави, а значить і її глави перед людьми, має носити імперативний характер і передбачати санкції за їх недотримання чи порушення. Оскільки, відповідно до статті 68 КУ, народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії, то саме шляхом всеукраїнського референдуму народ має право позбавити повноважень ту чи іншу особу на посаді Президента України. Адже, згідно зі статтею 74 КУ, референдум не допускається щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії. Питання позбавлення посад державних високопосадовців, зокрема політиків найвищого рангу (у даному випадку – президента) не заборонено, згідно з чинним законодавством України, ставити на всеукраїнський референдум, а отже потенційно можливо [12].

На даний час в українському законодавстві процедура імпічменту глави держави остаточно не врегульована і дуже складна для реалізації. Зокрема, для усунення чинного президента з посади в порядку імпічменту необхідно

прийняти новий законопроект про тимчасові слідчі комісії і зміни в регламенті Ради.

Утім, чи найголовнішою проблемою є значною мірою декларативний характер розподілу влади, збалансованості противаг та незалежності гілок влади в Україні. Навіть якщо припустити, що в парламенті наберуться голоси за позитивне рішення, то на шляху винесення вотуму недовіри виявляться два моменти. По-перше, після реформи судової влади Конституційний і Верховний суди будуть повністю підпорядковані волі самого президента через процедури призначення в них суддів. А по-друге, без закону про ТСК навіть почати процедуру буде нереально.

Вдосконалення інституту імпічменту президента України надалі має відбуватися шляхом розширення правових підстав – передусім щодо навмисного порушення президентом Конституції України, а також шляхом спрощення самої процедури імпічменту за рахунок обмеження кола її учасників, регламентації їхнього правового статусу і зниження до двох третин парламентської більшості, необхідної для усунення президента з посади.

Є нагальна потреба якнайшвидше вирішити проблеми, пов'язані як із конституційно-правовою відповідальністю взагалі, так і глави держави – зокрема.

Не аналізуючи ймовірність прийняття цього законопроекту чинним складом парламенту, можна з упевненістю стверджувати, що навіть у разі його схвалення він не перетворить нинішню процедуру імпічменту в реально діючий механізм відсторонення президента з посади. Адже не здатний змінити ні ситуацію з розподілом влади і незалежністю її гілок; ні передбаченого Конституцією переліку правопорушень, за вчинення яких президент може бути притягнений до відповідальності в порядку імпічменту; ні розширеного кола суб'єктів, що беруть участь у цій процедурі; ні завищених вимог до ухвалення рішень парламентською більшістю від початку процедури і до її завершення.

Таким чином, механізм імпічменту президента в Україні навряд чи є таким, що ввібрав у себе здобутки країн усталених демократичних традицій. Адже ускладненість процедури (внаслідок залучення до її проведення кількох судових органів і встановлення високої квоти голосів для усунення з посади президента) майже повністю унеможливує проведення цієї процедури на практиці. Водночас, виходячи з українських реалій, не можна виключати можливого впливу ряду чинників (зовнішній тиск, спалах громадянської активності, зміна парламентської більшості за результатами виборів тощо) на подальший розвиток ситуації довкола імпічменту президента.

Використані джерела:

1. Сейм Литвы отправил в отставку президента Р. Паксаса // РБК (<https://www.rbc.ru/politics/06/04/2004/5703b60d9a7947783a5a54a6>) – 6.04.2004

2. Импичмент // Wikipedia® (<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BC%D0%BF%D0%B8%D1%87%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82>)

3. Демократы инициируют слушания об импичменте Трампа // Корреспондент.net (<https://korrespondent.net/world/3907127-demokraty-ynytsyyruuit-slushanyia-ob-ympychmente-trampa>) – 16.11.2017

4. Французские депутаты инициировали импичмент Олланда из-за его откровений в книге // 112 Украина (<https://112.ua/mir/francuzskie-deputaty-iniciirovali-impichment-ollanda-iz-za-otkroveniy-v-ego-knige-351957.html>). – 11.11.2016
5. Франция отказались от намерений инициировать импичмент Олланду // Эксперт.UA (<http://www.expert.ua/novosti/6620/949-frantsiya-otkazalis-ot-namerenij-initsirovat-impichment-ollandu/>). – 24.11.2016
6. Імпічмент: чи реально притягнути Президента України до відповідальності? // Геннадий Балашов (http://balashov.com.ua/blogs/impichment_chi_realno_prityagnuti_prezidenta_ukraini_do_vidpovidalnosti/)
7. В Раде зарегистрирован законопроект об импичменте президента Украины // Гордон (<http://gordonua.com/news/politics/v-rade-zaregistrirovan-zakonoproekt-ob-impichmente-prezidenta-ukrainy-215303.html>). – 1.11.2017
8. Черкасенко М. Імпічмент як альтернатива революції? // Дзеркало тижня (https://dt.ua/internal/impichment-yak-alternativa-revoluciyi-260578_.html). – 17.10.2017
9. Почему в Украине вновь заговорили об импичменте и к чему это приведет // СТРАНА.ua (<https://strana.ua/articles/91411-zachem-timoshenko-prodolzhaet-raskachivat-temu-impichmenta-dejstvujushchemu-prezidentu.html>).
10. Депутаты не примут закон об импичменте президента – Бортник // РИА Новости Украина: (<https://rian.com.ua/columnist/20170623/1025233747.html>). – 23.06.2017
11. Політолог пояснив, чому Банкова блокує закон про імпічмент // Главком (<https://glavcom.ua/news/politolog-royasniv-chomu-bankova-blokuje-zakon-pro-impichment-454951.html>). – 28.11.2017
12. Войтенко Ю. М. ІНСТИТУТ ІМПІЧМЕНТУ У ПОЛІТИКО–ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ТА СВІТУ (file:///C:/Documents%20and%20Settings/verst/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/gileya_2015_94_104.pdf)

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства

Головні зміни

Реквізити нових бюджетних рахунків, які діють із 22 січня.

Територіальні органи Казначейства та ДФС по черзі інформують про відкриття нових бюджетних рахунків у 2018 році за окремими доходами бюджетів. Більше 10 регіональних ДФС та ГУ Держказначейства вже оприлюднили нові рахунки для сплати податків і зборів до держбюджету на 2018 рік.

Повідомлення на сайті ДФСУ від 19.01.2017

У зв'язку з запланованим проведенням робіт з модернізації автоматизованих систем 23.01.2018 з 13 год. 00 хв. до 16 год. 00 хв. приймання та реєстрація електронних документів не буде здійснюватись. Після завершення робіт всі надіслані електронні документи будуть оброблені. Просимо вибачити

за тимчасові незручності та дякуємо за розуміння.

Податки та збори

Податки на додану вартість

ІПК ДФС від 09.01.2018

№ 82/6/99-99-15-02-02-15/ІПК

Резидент – платник ПДВ, який отримує від нерезидента послуги з надання в оренду серверів та інших послуг у сфері інформатизації, є відповідальним за нарахування та сплату ПДВ до бюджету за такою операцією.

Запитання-відповідь,

розміщені на ЗІР в категорії 101.13

Покупець має право включити до податкового кредиту суму ПДВ, зазначену у податковій накладній, у якій допущено помилку в обов'язкових реквізитах, якщо така податкова накладна зареєстрована в ЄРПН, а помилки не заважають підтвердити зміст операції, період, сторони та суму ПДВ.

ІПК ДФС від 05.01.2018

№ 72/6/99-99-12-03-02-15/ІПК

У разі прийняття платником ПДВ рішення про повернення суми бюджетного відшкодування, такий платник має право включити до заяви залишок від'ємного значення ПДВ до повного його погашення, незалежно від сплину термінів позовної давності (1095 днів).

Податок на прибуток

ІПК ДФСУ від 05.01.2018

№ 63/6/99-99-14-05-01-15/ІПК

Якщо послуга «проживання» включає «проживання та сніданок», окремо виділяти її в касовому чеку не потрібно, але якщо оплата проводиться окремо за «проживання» та «сніданок», то програмування вартості товару (послуги) і назви товару (послуги) здійснюється окремо.

ІПК ДФСУ від 09.01.2018

№ 82/6/99-99-15-02-02-15/ІПК

Платежі, які одержуються резидентом Латвії від резидента України в оплату наданих нерезидентом послуг, підпадають під термін «роялті», визначений п. 3 ст. 12 Конвенції між Урядом України й Урядом Латвійської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доход і на майно, під час виплати яких застосовується ставка податку 10%, передбачена п. 2 ст. 12 Конвенції.

Запитання-відповідь,

розміщені на ЗІР в категорії 102.05

Якщо припинення та введення в експлуатацію ОЗ у зв'язку з модернізацією

(поліпшенням, реконструкцією, добудовою, дообладнанням, модифікацією) відбувається в межах одного місяця, – норми п. 27 П(С)БО не застосовуються. Відповідно, у бухобліку амортизація на такий ОЗ продовжує нараховуватися. А отже, і в податковому обліку на такі ОЗ також нараховуватиметься амортизація за цей період.

ПК ДФСУ від 11.01.2018

№ 116/6/99-99-15-02-02-15/ПК

З урахуванням положень пп. 138.3.1 ПКУ вартість бібліотечних фондів і малоцінних необоротних активів у податковому обліку не підлягає амортизації. Відображення різниць, які виникають під час нарахування амортизації необоротних активів і передбачають коригування фінансового результату до оподаткування на підставі п.п. 138.1, 138.2 ПКУ, здійснюється в рядках 1.1.1 та 1.2.1 АМ додатка РІ до Декларації з податку на прибуток підприємства.

Державне регулювання

Перевірки, контроль, штрафи

Новини на офіційному веб-сайті ДФС

від 18.01.2018

ДФС та Держприкордонслужба розробили механізми обміну інформацією про громадян, які перетинають митний кордон.

Ліцензії, патенти, дозволи

Постанова КМУ

від 13.12.2017 № 1091

Спрощено процедуру видачі дозволів на спеціальне водокористування: документи можна подавати в електронному вигляді, розглядатися вони будуть у визначений строк – 30 календарних днів. Дозвіл на спецводокористування видається територіальними органами Держводагентства. Дозволи, видані до 03.06.2017 (включно), будуть діяти до закінчення строку їх дії.

Постанова НКРЕКП

від 27.12.2017 № 1468

НКРЕКП встановила єдині вимоги до провадження господарської діяльності з перепродажу електричної енергії (трейдерської діяльності). Торговельна діяльність на ринку електроенергії підлягає ліцензуванню в разі відсутності у суб'єкта господарювання інших ліцензій, обов'язкових для здійснення діяльності на ринку. Відповідні Ліцензійні умови, наберуть чинності 1 січня 2019 року і будуть введені в дію з 1 липня 2019 року, крім глави 1 Ліцензійних умов (з 1 квітня 2019 року).

Галузі та сфери діяльності
Фінансові послуги

Рішення НКЦПФР
від 28.11.2017 № 843

Нацкомісія з цінних паперів та фондового ринку продовжує вносити зміни про незастосування печаток в свої нормативні акти: не потрібно завіряти печаткою копію рішення про ліквідацію відокремленого підрозділу або припинення здійснення ним професійної діяльності на фондовому ринку; звіт андеррайтера; проект реклами; копії сертифікатів.

Будівництво

Лист ДАБІ від 22.12.2017
№ 40-701-(90-9)/10848

Правильність визначення класу наслідків (відповідальності) будівлі, що здійснено проектною організацією за погодженням із замовником будівництва, перевіряється під час проведення експертизи проектів, якщо здійснення такої експертизи є обов'язковим відповідно до закону.

Об'єкти правовідносин
Земля

Постанова КМУ
від 17.01.2018 № 18

Закріплюється першочерговість забезпечення земельними ділянками учасників АТО незалежно від площі земельних ділянок, право оренди на які було продано. Постанова набуде чинності після її опублікування.

Коментар автора: До цього безоплатно могло бути передано не більше 25% від площі ділянок, реалізованих на відкритих торгах за попередній звітний період.

Повідомлення Держгеокадастру
на його веб-сайті

Індекс споживчих цін за 2017 рік, що використовується для визначення коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки сільгоспугідь, земель населених пунктів та інших земель несільськогосподарського призначення, застосовується із значенням 100%.

ПК ДФСУ від 04.01.2018
№ 25/6/99-99-12-02-03-15/ПК

Оскільки Товариство як власник нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку може набути право власності на земельну ділянку лише у складі спільної сумісної власності власників квартир та нежитлових приміщень у цьому будинку, то Товариство зобов'язане врегулювати із учасниками такої спільної сумісної власності на земельну ділянку порядок

нарахування, сплати та подання податкової звітності із плати за землю за таку ділянку.

Конкуренція

Рішення АМКУ від 04.01.2018 № 3-р

Підтримка у формі капітальних видатків інших надходжень спеціального фонду, що виділені рішенням Київської обласної ради від 26.12.2016 № 242–11–VII (зі змінами від 19.05.2017 № 320-14-VII) «Про обласний бюджет Київської області на 2017 рік» для оновлення застарілого медичного обладнання не є державною допомогою.

Праця

Наказ МВС України від 13.12.2017 № 1023

19.01.2018 набрало чинності положення МВС, яким визначено правові та організаційні засади застосування вахтового методу служби (роботи) в зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення.

Закон України від 19.12.2017 № 2249-VIII

З 20.01.2018 у 37-ми НПА слово «інвалід» замінено на слова «особа з інвалідністю».

Постанова КМУ ід 11.01.2018 № 11

17.01.2018 набрали чинності Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на професійну підготовку працівників

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА ¹

Блог на сайті «lb.ua»

Про автора: Валерій Дубіль, народний депутат

МОЗ сподівається, що медицина реформується без залучення коштів

МОЗ вчергове доказало свій непрофесіоналізм. Маю на руках результати аудиту Рахункової палати проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей». За нього відповідає МОЗ. До речі, вчора результати Проекту обговорював профільний комітет Верховної Ради.

¹ Збережено стиль і граматику оригіналу

Для тих, хто вперше про нього чує, трішки повернуся назад. У червні 2015 в нашій країні стартував проект «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей». Проект спрямований на підтримку проведення реформи охорони здоров'я. Для цього, по-перше, потрібно було вирішити системні завдання на центральному рівні: розвинути eHealth, створити систему громадського здоров'я, підтримати дієздатність МОЗ та інших ЦОВВ, провести заходи з інформатизації, допомогти впровадити нову систему фінансування, вирішити кадрові питання. По-друге, на регіональному рівні мали бути створені так звані «точки зростання», на які б спиралася реформа. Кожна область мала вибрати свій окремий проект, який би вирішив найболючішу проблему в системі охорони здоров'я.

Для цього проекту ще на самому початку Міжнародний банк реконструкції та розвитку готовий був виділити 500 млн дол, але через непідготовлену документацію Україна змогла залучити тільки 214,7 млн доларів. Та навіть ці гроші ефективно українська влада не змогла використати. Про це йдеться в аудиті Рахункової палати. Окрім того, за 1,5 року, а це – третина від часу на його реалізацію, проект знаходиться на початково-організаційному етапі, договорів з фінансування у рамках проекту підписано лише на суму 9,2 млн дол., а це – 4% від загальної суми проекту. При цьому об'єм коштів, які використав МОЗ і обласні адміністрації фактично дорівнює об'єму коштів, які були виплачені Україною кредиторам за обслуговування кредиту. Так, МОЗ отримав тільки 2,7 млн дол. на проекти, з них 1,2 млн пішло на обслуговування позики, понад 66% коштів (1,3 млн дол.) витратили на консультаційні послуги з управління Проектом і його супровід. А решту – на проведення закордонних навчальних поїздок та інформаційних кампаній! Який сенс було брати кредит?

Цікаво й те, що українські області втратили шанс використати ще понад 20 млн дол. – 43 договори просто не встигли вчасно підписати, бо МОЗ не надав їм належної уваги і недостатньо контролював виконання проекту.

Постраждали від цього фактично всі громадяни областей, де мав реалізуватися Проект. МОЗ позбавив їх можливості проводити профілактику і лікування серцево-судинних захворювань і раку за допомогою новітніх досягнень. Цитую: «упровадження МОЗ нового фінансового механізму на основі системи діагностично-споріднених груп, оцінки системи громадського здоров'я України та розвитку відповідної стратегії не забезпечено».

Не набагато краща ситуація у областях, де проект все ж почав реалізовуватися. Наприклад, у Запорізькій і Львівській – регіональні субпроекти просто не встигли закінчити за відведений для цього термін (2017 рік), а тому час на виконання продовжили.

Систему eHealth, про яку так запально розповідають у Міністерстві, українці чекатимуть довго – укладено тільки 5,7% від передбаченого обсягу договорів зі створення системи електронної охорони здоров'я, їхнє підписання затримується, як і складання реєстрів закладів охорони здоров'я та медичного персоналу. Не почалося і реформування системи громадського здоров'я, передбачене Проектом. Причина та ж сама – МОЗ довго узгоджує договори із ВООЗом.

Рахункова палата визначила: «Планування і проведення закупівельних

процедур здійснювалися з недоліками і порушеннями встановлених процедур». Зокрема, МОЗ використовував кошти кредиту з порушенням профільної постанови Кабміну №350 від 27.05.2015 Про порядок виділення субвенцій на реалізацію цього Проекту в регіонах.

Головна причина чергового провалу проекту МОЗом – відповідальне профільне Міністерство не забезпечило його підготовку й організацію, а також не проконтролювало його реалізацію. Маємо результат: гроші – не використані, наші громадяни не зажили «по-новому». Кожен українець через податки виплачуватиме цей кредит разом із процентами з власної кишені декілька десятиліть. Ми вже платимо відсотки за гроші, які ще не отримали. Ми платимо відсотки за гроші, які заплатили чиновникам не за суть проекту, а за його супровід.

Проваливши цей проект, влада робить неможливим у майбутньому отримати міжнародне фінансування реальної медреформи (https://lb.ua/blog/valeriy_dubil/387518_moz_spodivaietsya_shcho_medicsina.html). – 2018. – 17.01).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Сергей Глушко

Создание Антикоррупционного суда: скоро только в сказке

Если парламент будет упорно работать, то за два месяца законопроект о Высшем антикоррупционном суде вполне возможно принять.

На первой посленовогодней пленарной неделе парламент приоритетными для рассмотрения определил законопроект о так называемой реинтеграции Донбасса (№ 7163) и о приватизации государственного имущества (№7066). Только после принятия данных нормативных актов был обещан переход к следующему, не менее важному вопросу – включению в повестку дня сессии проекта закона о Высшем антикоррупционном суде (№ 7440) и альтернативных ему вариантов.

На данный момент депутаты обещают, что законопроект №7440 «О Высшем антикоррупционном суде» внесут в повестку дня и примут в первом чтении в начале следующей сессии Верховной Рады.

Однако, по словам спикера Верховной Рады Андрея Парубия, рассматривать законопроекты о ВАКС в сессионном зале парламент сможет только после обсуждения их в профильном комитете.

Как известно, 22 декабря 2017 года Президент Украины Петр Порошенко внес свой законопроект в парламент как неотложный, а в Администрации Президента поспешили заверить, что новый правовой акт об антикоррупционном суде разработан в соответствии с Конституцией Украины и рекомендациями Венецианской комиссии.

Возможно, это было преждевременное заявление, потому что в Украине уже давно на слово никому не верят. В результате имеем еще четыре альтернативных законопроекта, поданных вдогонку народными депутатами Валерием Писаренко, Сергеем Каплиным, Игорем Луценко и группой депутатов

от фракции «Самопомощь» во главе с Еленой Сотник.

О президентском проекте успели высказаться и международные партнеры Украины – Европейский Союз, Международный валютный фонд и Всемирный банк. Высказались резко и критично. Остроты моменту добавляет и то обстоятельство, что создание специализированного антикоррупционного суда является одним из обязательств, которые наша страна взяла на себя перед партнерами. Выполнение их прямо влияет на дальнейшее получение финансовой помощи и даже на существование безвизового режима для граждан Украины.

Чего хотят доноры

Первым в этом году об Антикоррупционном суде в Украине заговорил глава Представительства Европейского Союза в Украине Хьюг Мингарелли. Он потребовал от украинской власти ускорить процесс создания суда.

«Мы прежде всего должны укрепить созданные антикоррупционные органы: Национальное антикоррупционное бюро, Национальное агентство по предупреждению коррупции и другие, а также срочно нужно, чтобы заработал Антикоррупционный суд, о чем очень долго говорят и на чем настаивает Венецианская комиссия», – заявил глава Представительства ЕС.

Более конкретные требования были высказаны в письмах главы миссии МВФ Рона ван Родена и регионального директора Всемирного банка Сату Кахонена.

В первую очередь международные доноры сообщили, что в президентском законопроекте учтены не все рекомендации Венецианской комиссии. Они также предупредили, что если Украина заинтересована и в дальнейшем получать финансовую помощь, то обязана привести законопроект в полное соответствие с рекомендациями. При этом подача нового законопроекта не является обязательной, достаточно его пересмотра.

В Администрации Президента якобы согласились. «Сегодня проект закона находится в Верховной Раде, поэтому все дискуссии о тех или иных нормах должны проходить в рамках правового поля в украинском парламенте», – сообщили в АП.

Требования международных партнеров Украины сводятся в принципе к трем основным моментам: о процедуре отбора судей, о требованиях к кандидатам на должности судей и о юрисдикции нового суда.

Венецианская комиссия предложила Украине две модели создания специального органа для отбора антикоррупционных судей. Одну часть членов отборочной комиссии может назначать Высшая квалификационная комиссия судей, а другую часть – Международный общественный совет. Возможен также вариант временного включения экспертов, рекомендованных международными организациями, как «ad hoc» членов ВККС.

Но, как настаивает Венецианская комиссия, в каждом из вариантов международные участники должны играть решающую роль в отборе антикоррупционных судей.

В президентском законопроекте говорится только о создании общественного совета из международных экспертов. Отрицательные выводы такого совета будут не приниматься, если против них выступают две трети (11 из

16) членов Высшей квалификационной комиссии судей.

Относительно кандидатов на должности судей ВАКС, то к ним в президентском законопроекте предъявляются высокие требования. В дополнение к судейскому, адвокатскому или научному опыту, каждый кандидат должен иметь «значительный опыт профессиональной деятельности в области права по вопросам противодействия коррупции в международных организациях или международных судебных органах». Международные партнеры советуют опуститься на землю и выдвигать к кандидатам более выполнимые требования.

Кроме того, в законопроекте не определено количество судей Антикоррупционного суда, что ставит орган в зависимость от решений Государственной судебной администрации и Высшего совета правосудия.

Что касается юрисдикции нового суда, то президентский проект также отошел от первоначальной рекомендации Венецианской комиссии установить юрисдикцию АКС в соответствии с юрисдикцией НАБУ и САП. В законопроекте, зарегистрированном от имени Президента, ВАКС предписано заниматься также делами других правоохранительных органов, не связанными с коррупцией высокопоставленных лиц. Если назначать для рассмотрения в ВАКС все коррупционные дела, то это, по мнению доноров, быстро разбалансирует работу суда и «утопит» его в рутине.

Оценка перспектив участниками процесса и экспертами

Если парламент будет упорно работать, то за два месяца законопроект о Высшем антикоррупционном суде вполне возможно принять, считает заместитель председателя Комитета Верховной Рады по вопросам правовой политики и правосудия Сергей Алексеев.

Этот депутат фракции «Блок Петра Порошенко» известен также своим законопроектом №□6529, в котором он предлагал вообще отказаться от создания Высшего антикоррупционного суда и ввести в местных общих и апелляционных судах специализацию судей по уголовным производствам и административным правонарушениям, связанным с коррупцией.

Сегодня депутат разделяет идеологию президентского законопроекта. В отношении сроков создания ВАКС Сергей Алексеев заявил, что проведение конкурса на должности судей Высшего антикоррупционного суда может состояться быстрее, чем это было в обновленный Верховный Суд.

«Сейчас уже есть определенный опыт, поэтому где-то 2 месяца в парламенте и месяцев 10 на конкурс», – определил он временные рамки создания ВАКС.

Внесением в парламент своего законопроекта о ВАКС Президент все-таки проявил свою политическую волю, отмечает профессор кафедры уголовного и уголовного процессуального права Национального университета «Киево-Могилянская академия», эксперт Центра политико-правовых реформ Николай Хавронюк.

«Однако свою волю глава государства должен проявить как минимум трижды: кроме внесения проекта о Высшем антикоррупционном суде, Президент после принятия парламентом должен его подписать и обнародовать. А после этого внести проект еще одного закона – о создании ВАКС, после принятия которого Государственная судебная администрация по согласованию с

Высшим советом правосудия в течение месяца должна определиться с количеством судей», – делится своим мнением эксперт.

Вообще удивительный алгоритм предложен президентской командой, когда год выделяется на проведение конкурса на должность судей, но никто не знает их количества, добавляет Николай Хавронюк.

Он также считает, что главная особенность Высшего антикоррупционного суда должна заключаться в освобождении этой судебной инстанции от непрофильных или малозначимых дел, чтобы у судей не было возможности сослаться на нехватку времени для рассмотрения действительно серьезных преступлений, связанных с коррупцией.

Если говорить о сроках создания, то даже согласно тексту президентского законопроекта, имеем 14 «законных» месяцев с момента принятия первого закона и до начала работы суда. Это, в лучшем случае, март 2019 года.

При этом суд все равно может не заработать. В переходных положениях президентского законопроекта указано, что после создания ВАКС, производства, которые уже были начаты в других судах, передаются в антикоррупционный суд со дня начала его работы. Таких производств может быть сотни и тысячи, и существует опасность, уверен эксперт, что это парализует его работу. Также сузит эффективность суда положение о необходимости рассмотрения всех производств судебными тройками, а не отдельными судьями.

«Все можно поправить, но в любом случае, сейчас политическую волю должен продемонстрировать парламент. Если ее не будет, то и ни один из предложенных законопроектов не будет принят, причем ни в этом, ни в следующем году», – отметил Николай Хавронюк (<http://sud.ua/ru/news/publication/113803-sozdanie-antikorrupsionnogo-suda-skoro-tolko-v-skazke>). – 2018. – 19.01).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Дмитрий Сыроешкин

Реформа юридического образования в Украине: либерализация или движение по собственному пути

Юридическое образование в Украине не соответствует актуальным требованиям рынка и оторвано от реальности.

Последние годы в Украине активно обсуждается реформа юридического образования, которая должна стать частью масштабного пакета реформ – реформы образования в целом, реформы судебной ветви власти, реформы прокуратуры и реформы адвокатуры. Изменения должны институционально трансформировать постсоветскую систему на западный манер, чтобы она соответствовала требованиям времени и современным трендам глобализации. Мы попытаемся разобрать, где и почему наиболее ожесточенно столкнулись профильные эксперты и законодатели, а также что вообще может из всего этого получиться.

Революционная канва и революционный законопроект

Юридическое образование в Украине не соответствует актуальным требованиям рынка и оторвано от реальности, выпускников юридических факультетов слишком много, уровень подготовки катастрофически низок, ведомственные учебные заведения получают 60% государственного заказа, юристов готовят в сельскохозяйственных академиях – это основные тезисы круглых столов с участием экспертов и парламентариев последних лет. Результатом стала регистрация законопроекта №7147 «О юридическом (правовом) образовании и общем доступе к юридической профессии» инициативной группой народных избранников во главе с вице-спикером Верховной Рады Оксаною Сыроид.

Ключевых постулатов революционного законопроекта несколько:

Необходимо разграничить получение юридической профессии и получение юридического образования для осуществления профессиональной деятельности в сфере права, также следует выделить четыре юридические профессии – судья, адвокат, прокурор, нотариус.

Подготовка специалистов по юридическим профессиям должна осуществляться в юридических школах (в составе классических или профильных университетов). Ведомственные учебные заведения будут ограничены направлениями собственной образовательной подготовки, непрофильные выведены за рамки предоставления юридического образования.

Специалисты, которые работали в смежных или других сферах, не смогут претендовать в судьи, адвокаты, прокуроры или нотариусы по той процедуре, которая работает на сегодняшний день.

Государственный заказ на получение юридической профессии должен быть уменьшен ради улучшения качества получаемого образования и навыков, количество контрактных мест не должно быть больше 50% от общего количества мест.

В юридических школах оставят только дневную форму образования. Заочно специалистов готовить не будут.

Нюансы подготовки

Если раньше юристы получали образование по классической для всех специальностей формуле, то теперь условия обещают изменить. После успешной сдачи внешнего независимого оценивания и поступления на юридическую специальность студент должен в течение двух лет успешно освоить азы права и получить диплом младшего бакалавра, который открывает возможность сдачи вступительного теста на интегрированную образовательно-профессиональную программу магистра. Через три года, а именно столько длится образовательно-профессиональная программа, студент опять должен будет сдать экзамен, на этот раз для получения диплома магистра. С этой квалификацией выпускнику открыта дверь для прохождения практики, и только третий тест сделает его полноправным обладателем юридической профессии.

Критика и самокритика

Авторы признают, что изучали международный опыт, однако решили отталкиваться не столько от западных либеральных тенденций, сколько от отечественных реалий, что и сделало законопроект таким революционным и в то же самое время консервативным.

Первый момент – для получения профессиональной квалификации необходимо будет сдать специальный тест и поступить на образовательно-профессиональную программу магистра. Таким образом, разрывается связь между образовательной, научно-исследовательской и профессиональной деятельностью, которая есть на данный момент в высшей школе Украины.

Второй – многие высшие учебные заведения находятся на грани выживания и единственным ресурсом, который позволяет им продолжать собственное существование, являются абитуриенты. Абитуриенты с пониженной социальной ответственностью, которые выбирают не разумом, а сердцем. И выбирают «модное» юридическое образование в том числе, таковы украинские реалии. Именно поэтому закрытие юридических факультетов и юридических специальностей в непрофильных университетах может привести напрямую к закрытию этих университетов.

Третье – указанные в законопроекте юридические профессии никак нельзя назвать рыночными. Они, скорее, пожизненные в самом прямом смысле этого слова. Поэтому, каким образом будут корректировать государственный заказ на эти специальности и как планируют трудоустраивать свежее испеченных судей, прокуроров, адвокатов и нотариусов остается большой загадкой.

Четвертое – как поступят со студентами, которые учатся сейчас, и обладателями дипломов прошлых лет? Заставят подтвердить собственное юридическое образование в течение 5 лет с момента вступления закона в силу, как было указано в одном из прежних вариантов документа, либо инкорпорируют их в новую систему?

На данный момент законопроект направлен на рассмотрение профильного комитета Верховной Рады Украины. Параллельно зарегистрирован альтернативный документ авторства народного депутата Сергея Кивалова. Так что битва за юридическое образование обещает быть жаркой.

Ранее сообщалось о новациях, которые ожидают юридическое образование (<http://sud.ua/ru/news/publication/113951-reforma-yuridicheskogo-obrazovaniya-v-ukraine-liberalizatsiya-ili-dvizhenie-po-sobstvennomu-puti>). – 2018. – 23.01).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Наталья Мамченко

Кандидаты в суды зоны АТО ждут определенности: в чем задержка

Рекомендованные, но так и не назначенные ввиду оккупации Донбасса, кандидаты в суды зоны АТО готовы к работе, но о них ВККС почему-то забыла.

В судах Донецкой и Луганской областей одна из худших ситуаций с наполнением судейского корпуса, ведь не так много желающих осуществлять правосудие в районе проведения антитеррористической операции. При этом есть ряд кандидатов в суды зоны АТО, которые получили рекомендации Высшей квалификационной комиссии судей, однако приступить к работе так и не смогли – ведь суды, куда они были рекомендованы, прекратили работу в связи с оккупацией.

Об этих кандидатах по какой-то причине забыли, хотя существует законодательная норма, которая позволяет ВККС оперативно решить данный вопрос.

Перечеркнутые мечты

«Путь к заветной профессии у каждого свой, мой оказался длинным и тернистым. Думаю, со мной согласится большинство таких, как я, кандидатов, принимавших участие в отборах на должность судьи.

Некоторым кандидатам пришлось не только преодолеть все нелегкие этапы, определенные законодательством, но и, столкнувшись с реалиями нашего времени, еще и «поборотся за жизнь», как кандидаты из второго и третьего отборов», – рассказывает кандидат на должность судьи Старобешевского районного суда Донецкой области Светлана Форощук (данный суд находится в районе проведения АТО).

«Я помню свои ощущения, когда в декабре 2013 года увидела свою фамилию среди победителей конкурса на должность судьи. Полученная в марте 2014-го рекомендация Высшей квалификационной комиссии судей Украины для назначения меня на должность судьи Старобешевского районного суда Донецкой области давала надежду, что долгий путь к профессии почти пройден, остались последние шаги. Но ужасные события на востоке нашей страны перечеркнули не только профессиональные надежды, но и всю жизнь: оставленные дома и любимая работа, получение статуса внутренне перемещенного лица...

В связи с оккупацией и боевыми действиями на части территории Донецкой и Луганской областей осенью 2014 г. была приостановлена работа некоторых судов Донецкой и Луганской областей, среди которых был и Старобешевский районный суд Донецкой области.

Несмотря на все, не теряя надежды, я ожидала, что впоследствии рекомендации ВККС относительно моего назначения на должность судьи будут рассмотрены, обязательно будет найден путь решения вопроса назначения кандидатов в судьи судов, которые находятся на временно оккупированной территории», – отмечает она.

Однако многочисленные письма и обращения в Высший совет юстиции, ВККС, ГСА в течение 2015-2016 гг. относительно возможностей решения вопроса с такими кандидатами не дали никакого результата.

Норма есть, но нет решения

«Только в конце сентября 2016 года мы нашли понимание нашего положения со стороны членов Высшего совета юстиции. Так, 27 сентября 2016 г. по результатам заседания №29 ВСЮ решил обратиться к субъектам законодательной инициативы с целью урегулирования законодательного порядка назначения кандидатов на должности судей, которые были рекомендованы ВККС к назначению в суды в районе проведения АТО.

Такое решение было принято в отношении 7 кандидатов на должности судей, которые были рекомендованы к назначению в суды, находящиеся в районе проведения антитеррористической операции», – рассказывает Светлана Форощук.

Обращение Высшего совета юстиции было поддержано и во время

принятия Верховной Радой Украины Закона «О Высшем совете правосудия», в заключительных и переходных положениях которого, отдельно от других кандидатов, содержится соответствующий норматив относительно дальнейшей судьбы кандидатов на должности судей, рекомендованных в суды, находящиеся в районе проведения АТО.

В частности, согласно абз. 7 п. 13 раздела III «Заключительные и переходные положения» Закона «О Высшем совете правосудия», рекомендации ВККС о назначении кандидатов на должность судьи в судах, которые находятся в районе проведения АТО и в которых невозможно осуществлять правосудие, не рассмотренные Высшим советом юстиции, возвращаются в Высшую квалификационную комиссию судей Украины. Указанные кандидаты, которые не позднее чем на шестидесятый день со дня вступления в силу Закона «О судоустройстве и статусе судей» от 2 июня 2016 №1402-VIII, соответствуют требованиям для назначения на должность судьи в соответствии с Конституцией Украины и Законом «О судоустройстве и статусе судей» от 2 июня 2016, проходят специальную проверку и участвуют в конкурсе на занятие вакантных должностей судьи в судах Донецкой и Луганской областей, независимо от результатов квалификационного экзамена, сданного до вступления в силу нового закона.

Закон Украины «О Высшем совете правосудия» вступил в силу 5 января 2017 г.

Решением ВСЮ от 12 января 2017 №10/0/ 15-17 рекомендация ВККС от 05.03.2014 №49/п-14 о назначении С. Форошук на должность судьи Старобешевского районного суда Донецкой области возвращена в Высшую квалификационную комиссию судей Украина для выполнения абзаца 7 пункта 13 раздел III «Заключительные и переходные положения» Закона «О Высшем совете правосудия».

Но наличие соответствующей нормы в законе не дало ожидаемых результатов, и снова последовали многочисленные письма ВККС с просьбой выполнить эту норму...

Примечательно, что 3 октября 2017 г. был принят закон о внесении изменений в процессуальные кодексы, в котором п. 29 Заключительных и переходных положений Закона «О судоустройстве и статусе судей» предоставляет право кандидатам т. н. «третьего добора» принять участие в процедуре отбора без сдачи отборочного экзамена и прохождения специальной подготовки.

И 21 декабря 2017 года ВККС, учитывая требования указанного пункта 29, приняла решение допустить участников третьего отбора в судьи местных судов к квалификационному экзамену и специальной проверке, сравнив таким образом положение таких кандидатов с кандидатами второго отбора в судьи местных судов.

Вместе с тем, без внимания ВККС осталась законодательная норма, о которой шла речь выше, касающаяся кандидатов на должности судей судов, в настоящее время прекративших работу в связи с оккупацией Донбасса.

Итак, уже более года есть кандидаты на должности судей, которых не

нужно готовить и обучать, тратить на них средства госбюджета, проводить тесты и экзамены, а лишь достаточно провести специальную проверку и огласить конкурс на занятие вакантных должностей судей в судах Донецкой и Луганской областей.

Однако до настоящего времени никаких действий по выполнению указанной нормы закона Высшей квалификационной комиссией судей не осуществлено: не принято ни одного решения, не предоставлены разъяснения относительно дальнейшей судьбы таких кандидатов.

По словам председателя ВККС Сергея Козьякова судебная система сегодня стоит перед серьезными вызовами. В прошлом году около 30% судей ушли в отставку по тем или иным причинам, поэтому в Украине есть суды, где нет судей. А чтобы подготовить с нуля до указа Президента нового судью, нужно около 24 месяцев.

«Таким образом непонятно промедление ВККС с выполнением Закона в этой части, поскольку, на наш взгляд, это не требует дополнительных затрат средств и не займет много времени, однако результат мог бы несколько улучшить ситуацию в судах Донецкой и Луганской областей», – отмечает Светлана Форощук.

Возникает вопрос: неужели за почти 4 года ожиданий кандидаты, которые стали победителями конкурса в судьи местных судов еще в ноябре 2013 года и которые не имели возможности быть назначенными судьями в связи с оккупацией частей Донецкой и Луганской областей, не имеют права на определенность и реализацию предоставленной им возможности, которая еще и законодательно предусмотрена? (<http://sud.ua/ru/news/publication/114049-kandidaty-v-sudy-zony-ato-zhdut-opredelennosti-v-chem-zaderzhka>). – 2018. – 24.01).

Блог на сайті «lb.ua»

Про автора: Володимир Белий, заступник директора з навчально-виховної роботи Херсонського фізико-технічного ліцею при ХНТУ та ДНУ

Футуроскопія через ретроспективу: освіта українського старшокласника

Погляд

Бачиться більш доречним сприймати декомунізацію як декремлінезацію, тобто як відмову від прокремлівської моделі організації суспільного життя новітньої незалежної України.

В освіті таке зокрема б означало якомога швидший перехід до моделі, на яку, приміром, перейшла й колишня колонія Російської імперії – Фінляндія, коли початкова, основна і старша ланка загальної середньої існують як окремі заклади, навіть, якщо вони знаходяться у межах одного інфраструктурного будівельного комплексу. Чи та ж Польща, у якій і за соціалістичного ладу старша ланка була виключно окремою від початкової школи, яка поєднувалася з основною (5 – 9 класи).

Чому фіни чи поляки так робили? Просто тому, що так майже скрізь у

світі? Звісно, що далеко не тільки тому. Вся причина у тім, що тільки так можна на ділі, а не лише у деклараціях, враховувати належним чином вікові особливості учнів, що є азбучною істиною практичної педагогіки.

І цього аргументу було і є достатньо для відповідальної політичної позиції закордонним урядам, бо там не дозволять якомусь новому уряду проігнорувати таку фундаментальну істину. У протилежному випадку на наступних виборах громадяни точно проігнорують таких політиків.

У нас, на жаль, досі не так і не факт, що українська нація має реальну перспективу отримати політичну еліту подібного рівня освіченості та суспільно-політичної відповідальності.

Плани

Вони у нашої влади такі, що початок освіти старшокласників (16 – 18 років) у форматі окремої від «малюків» ланки з усією похідною для цього специфікою потрібно відтермінувати на значний термін. Згідно планів теперішнього уряду перший 10-й клас нової української школи має постати з 2028 року та й то не обов'язково як складової окремого закладу, а скоріше як сегмент спільного з 5 – 9 класами, а то й з 1 – 4 класами, комплексу.

Офіційно такий комплекс з 1-го по 12-й клас вже не будуть називатися ліцеєм як те має місце зараз, але директор у комплексі має бути один. Буде як і зараз так, що вчитель після першого уроку у 5-му класі піде у відповідності до єдиного режиму дзвінків на 2-й урок у 11-му чи 12-му класі.

Чому така недолугість щодо основ педагогіки та чи не сторічної світової освітньої практики у нас досі не лише зберігається, а й проектується на майбутнє? Чому таке відбувається, навіть, на етапі проектування змін, у доцільності яких вже не сумнівається навіть ледачий.

Уряд

А тому, що «...в уряді на таке не має грошей! Ви що сліпі – не бачите, що економіка у нас заслабка?» Але тут постають наступні зустрічні питання:

По-перше, а для архаїчної і неефективної моделі роботи зі старшокласниками, коли чи не всі вчать один і той же комплект з більш ніж 20-ти предметів як продовження того ж у 5 – 9 класах гроші є?

По-друге, а чим пояснити брак грошей на основі якісної освіти протягом вже більш ніж чверть століття новітньої історії 40-мільйонної європейської країни, що входить у першу двадцятку країн світу за своїм природо-ресурсним потенціалом?

По-третє, а звідки беруть гроші на модель з окремими на різних вікових етапах закладами освіти країни, що за ресурсами у рази слабкіші за Україну? Та ще й із зарплатами для вчителів у рази більшими ніж в українських?

По-четверте, а гроші на чи не тисячу наших шкіл, у будівлях яких старші класи мають по 8 – 10, а то й менше, учнів – це є показником ефективного врядування?

Задача

А як у нашого уряду зі знанням елементарного закону арифметики про перестановку доданків, від чого їх сума не міняється щодо загалу бюджетних грошей на освіту? Чому ж цим законом широко користуються у всіх інших сферах суспільного, і не тільки, життя?

Зрозуміло чому, бо так досягають кращої ефективності у межах наявних ресурсів.

А що в освіті тут не так?

Та є одна заковика.

Для того, щоб і в освіті більш ефективно задіяти наявні ресурсу завдяки перестановці доданків, потрібно запровадити:

- по–перше, модель витрат на навчання як таке на основі принципу «гроші ходять за учнем»;

- по-друге, такі механізми забезпечення інфраструктури освіти, за яких відповідний рівень влади на місцях облаштовує вже за інші кошти всю матеріально-інфраструктурну базу, до якої «учні приносять гроші на своє навчання».

Тобто, потрібно втілити у життя принцип доповнюваності та конкретності щодо коштів на освіту на кшталт всім відомого жарту про «стілці та гроші».

Зрозуміло, що всі ці принципи ніяк не пасують до кремлівської управлінської традиції, за якої «єдиноначаліє» розподіляє ресурси у ручному режимі і не переймається якоюсь там відповідальністю за його ефективність, бо ж воно зараз «владарює».

На противагу останньому описані вище поширені у світовій практиці підходи збалансованого управління ресурсами передбачають принцип верховенства процедур громадсько-державного колегіального прийняття рішень прямої дії.

Дія

Останнє і є причиною гальмування справжніх реформ, бо ж хто з теперішніх наших політичних «лідерів» на таке піде? Хай, навіть, у МОН випадково і з'явиться дійсно проєвропейської культури та практики управління очільник, так його ж за півроку «з'їдять».

У нас досі тягнеться той період, який у теорії синергетики називають точкою біфуркації і як довго те буде ніхто не знає. Як і не знає – у який бік зрушиться цей атрактор (наша політична, а зокрема й освітня системи) з цього стану нестійкої рівноваги розтягнутих у часі дрібно-крокових реформ (читайте роботи Іллі Пригожина).

Чому так песимістично?

А як інакше, коли навіть слабкі ініціативи до пошуку шляхів реформування викликають тіньовий спротив.

Інструментарій суспільної мережі «Фейсбук» нагадав ось цей тому приклад.

Тут, у посиланні нижче, моя стаття річної давності у газеті, яка носить промовисту назву – «Голос України». Вона відображає імпульс внутрішнього голосу автора до самого ж себе, подібний до заклику Юліуса Фучика: «Бійся байдужості. Це з її причини зло прокує по планеті!».

Так-от, цей контекст простих аналітичних думок рік тому викликав тіньову суєту проти публікації: «Ці теми, вони не для завуча ліцею. Пишіть про навчальні досягнення закладу і не «лізьте» у стратегічні питання. З ними розберуться й без вас». Схоже на те, як у радянські часи мені, очільнику міського відділу освіти, керівники міста зауважували: «Не треба їздити у робочих справах на власному авто, використовуйте службове, бо так ви

виставляєте у негарному вигляді всіх нас». Я службове авто надавав для робочих виїздів рядовим працівникам відділу. Вже не кажучи про «зауваження» щодо того, що бажано бути весь час при галстуку.

До речі, мій ще більш цікавий наступний матеріал для того ж «Голосу України» до друку вже не дійшов. Натомість після публікації у профільному освітянському виданні зібрав гарні відгуки.

Очікування

Сподівання на успіх справжніх, а не декларативних, реформ не можуть не залежати від того чи розумні (не будемо впадати до надмірної скромності) ідеї та думки «варяться у власному соку», тобто лишаються у вузькому колі професіоналів чи все ж сягатимуть поля уваги політичної еліти та пересічного люду. Вирішальним для успіху є партнерство між владою та людьми, а тому має місце мати той стан, що влада «знає, що народ знає, що вона знає про його (народу) очікування». Так, от у тій статті (Нова українська школа: виклики і сподівання) зокрема йшлося й про те, що

«... старшокласника вже не вдасться спонукати вчитися на максимумі занурення у два десятки предметів. Без створення мережі профільних ліцеїв із комплексом предметів поглибленого рівня не є можливим досягти і раціонального використання бюджетних коштів на освіту, і забезпечити особистісно-орієнтовані освітні пріоритети громадян. Державна система освіти, що ігнорує принципи цілепокладання та природовідповідності у виборі змісту своєї діяльності (не плутати просто з текстом предметних програм), приречена замість мати сталий розвиток та пристойну якість/результативність до відомого: «Хотіли як краще, а вийшло як завжди».

Пройшов рік, а «віз і нині там» – у влади все та ж «мантра» – на освіту сучасного формату поки «не має грошей ...».

Але ж можна і за наявних грошей, які все рівно витрачаються на навчання старшокласників по-старому, надати можливість ініціативним учням/батькам та педколективам не чекати на прихід «нових» десятикласників з «Нової української школи» у далекому 2023 році, а вже з 2018-2019 н.р. перейти на дійсно профільний навчальний план для старшої школи.

Досвід відкриття у 90-ті роки ліцеїв для старшокласників при університетах є життєвим свідченням того, що можна бути певним – такі інноваційні класи/заклади гарантовано стануть природними візитівками успішності нової освітньої політики. І вони є вкрай доречними як приклад для переосмислення більшістю суспільства власних страхів перед новим.

Кому як не освітньому менеджменту вищого державного рівня опиратися на елементарні ази науки – критерієм істини є практика, а просуває її, зазвичай, меншість

(https://lb.ua/blog/volodymyr_biely/387822_futuroskopiya_cherez_retrospektivu.html). – 2018. – 22.01).

Юридический блог компании Jurimex**Про автора:** Тыщенко Екатерина***Практика ЄСПЛ: чи можуть ЗМІ писати про причетність особи до вчинення злочину***

Вивчення практики Європейського суду з прав людини з кожним днем все більше входить у повсякденну роботу юристів, у тому числі суддів, адвокатів та прокурорів, необхідність її дослідження беззаперечно визнається у професійному колі. Як відомо, ще з 2006 року згідно з Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди повинні при розгляді справ використовувати практику ЄСПЛ як джерело права. Причому Закон вказує на необмежену можливість використання рішень мовою оригіналу.

Звісно, не можна не згадати про правові позиції Верховного Суду України, у яких він вказував, що джерелом права в Україні є лише рішення Європейського суду з прав людини, постановлені проти України. Інші ж рішення, на його думку, правового значення в Україні не мають[1].

Все ж в аспекті сучасного інформаційного суспільства практика ЄСПЛ в інформаційних спорах є особливо важливою. Значний розвиток мережі Інтернет, а з ним і зростання потоку інформації через інтернет-ЗМІ призвели до пошуку нового балансу між правом на вираження поглядів журналістами та правом особи на захист від поширення недостовірної та такої, що порочить честь, гідність та ділову репутацію, інформації.

Варто зауважити, що підходи до трактування свободи вираження думки закладалися ЄСПЛ ще задовго до превалювання інтернету в інформаційному суспільстві.

Так, у рішенні у справі Лінгенса проти Австрії, яке було ухвалено ще 1986 року, Європейський суд наголошував, що на пресі лежить завдання розповсюдження інформації, а у громадян є право її отримувати. Тим самим суд визнав особливе значення свободи вираження думки при обговоренні суспільно важливих тем.

У рішенні у справі Де Хаес і Гійселс проти Бельгії 1997 року цікавою видається така цитата Суду: «Суд захищає право журналіста на самостійний вибір стилю викладу і вважає, що журналістська свобода включає в себе можливість перебільшення у певній мірі, чи навіть провокації».

Предметом спору у цій справі стало притягнення двох журналістів до кримінальної відповідальності за поширення відомостей про вчинення злочинів, зокрема суддів. Вони також вказували, що суддя міг посприяти одній зі сторін у зв'язку з їх подібними політичними поглядами. Суд став на захист журналістів. Суд вказав, що в контексті цієї справи обвинувачення у вчиненні неправомірного діяння є лише поглядами, достовірність яких не можна довести. Також Суд вказав, що обвинувальний вирок щодо цих журналістів не був необхідним у демократичному суспільстві.

Цікавим для теми статті є те, де саме Суд провів межу між свободою слова та презумпцією невинуватості та як відповів на запитання, чи можуть

журналісти у ситуації, описаній вище, відкрито стверджувати про вчинення особами злочину.

У рішенні наголошується на таких моментах. Журналісти перед публікацією статті провели велику підготовку, залучили експертів та дослідили наявну інформацію всебічно. Матеріали підготовки вони пред'являли суду як докази, проте суд їх не врахував тому, що журналісти відмовитись відкрити джерело. Уже це було визнано порушенням статті 10 Конвенції.

Крім того, навіть якщо рішенням суду будь-якої інстанції проголошується певна «істина», недопустимим є обмеження інших думок та поглядів, якщо вони ґрунтуються на певних фактах об'єктивної дійсності.

Також Суд вказав: «..хоча вона (прим. – преса) і не повинна переходити певні межі, зокрема щодо репутації та прав осіб, її обов'язок у тому, щоб повідомляти – будь-яким способом, який не протирічить її обов'язкам та відповідальності, – інформацію та ідеї з усіх питань, що становлять суспільний інтерес...».

Лише одне повідомлення зі статті було визнано неприйнятним – щодо минулого батька одного із суддів, оскільки недопустимо дискредитувати особу за діяння її батьків.

Стосовно того, що стаття була виписана у критичний та різкий спосіб, Суд вказав, що стаття 10 захищає не тільки зміст, а й форму публікації.

З рішення у цій справі можна зробити висновок – якщо журналісти виписують власні висновки із належним чином досліджених об'єктивних даних, їхні дії є повністю правомірними. У чому і виражається концепція оціночності суджень.

Серед інших справ, пов'язаних із досліджуваною тематикою, досить цікавою є справа «Нова газета у Воронежі проти Росії», рішення у якій було постановлене ЄСПЛ 21 грудня 2010 року. Стосовно позивачів, які займали високі політичні посади у місті Воронежі, у місцевій газеті була розповсюджена інформація про причетність до корупційних та інших неправомірних дій. Місцеві суди встановили, що інформація, викладена автором у статті, є недостовірною та порочить честь, гідність та ділову репутацію позивачів.

Натомість ЄСПЛ вказав на порушення національними судами стандартів та принципів, викладених у статті 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Як висновок, суд вказав, що стаття 10 Конвенції передбачає лиш незначні обмеження обговорення тем, які становлять публічний інтерес та наголосив на відсутності необхідності у демократичному суспільстві подібних втручань.

Конкретними доводами Суду у цій справі стали такі. Політики та державні діячі, щодо яких і була написана вказана вище стаття, приваблюють кожним своїм словом і дією пильну увагу суспільства. Відтак рамки можливої критики щодо них є значно ширшими, аніж щодо інших фізичних осіб. Те ж саме стосується і предмета статті – вона присвячена витраті державних коштів, що безспірно становить значний суспільний інтерес. Також Суд наголошує на тому, що автор перш за все висловлював власну оцінку фактам дійсності. Судження, якими оперував автор статті, були визнані Судом різкими та провокаційними, але у той же час такими, що прийнятні для привернення уваги громадськості до

важливої проблеми.

При цьому Суд вказав, що навіть оціночні судження повинні ґрунтуватися на певних даних. У цій справі інформація була взята з копії ревізійного звіту щодо витрат державних коштів, при цьому автор не мав доступу ні до оригіналу, ні до засвідченої копії цього звіту, тобто не був упевнений у достовірності інформації. Незважаючи на це, Суд вказав, що текст, на який опирався журналіст, не втратив достатньої інформаційної цінності.

Ще одним цікавим рішенням ЄСПЛ є рішення у справі Axel Springer Ag проти Німеччини від 07 лютого 2012 року. Предметом спору стало поширення у ЗМІ на підставі даних правоохоронних органів про вживання та зберігання відомим актором кокаїну. Стаття містила критику дій актора, який грав роль працівника поліції у серіалі, та супроводжувалась його фотографіями. Далі ця ж газета випустила ще одну статтю, у якій було вказано, що актор зізнався у вчиненні злочину в суді та повинен сплатити чималу суму штрафу.

Актор звернувся до національного суду з вимогою про заборону подальшої публікації матеріалу. Суд став на його бік, спираючись на те, що він не є публічною фігурою, уваги громадськості до себе не привертав, його злочин не є тяжким. Також суд вказав, що стаття дискредитувала його та порушила право на захист особистості. Основним аргументом у цьому аспекті було те, що у публікації привертається увага до його ролі поліцейського у серіалі, хоча роль у серіалі є лише роботою актора і її не можна ототожнювати з його особистістю. Поміж іншого, суд присудив компенсацію на користь актора.

ЄСПЛ знайшов порушення статті 10 Конвенції, вказавши, що згідно з принципами цієї статті суспільний інтерес при публікації матеріалу був пропорційно вищим, аніж права, належні іншим особам. Він визнав втручання таким, що не є необхідним у демократичному суспільстві.

Як бачимо, Суд вказує, що добросовісна журналістська діяльність, яка покликана доносити до громадськості важливу інформацію, є необхідним інститутом громадянського суспільства. У більшості рішень, проаналізованих при підготовці статті, обвинувачення журналістами осіб у вчиненні певного злочину вважалось правомірним при наявності найменшої підстави для нього. Навіть наявність рішення суду, у якому постановлена протилежна «істина», не позбавляє журналіста можливості висловити власну думку щодо перебігу подій.

Отже, журналісти загалом користуються широкою свободою щодо висвітлення резонансних питань, якими, безумовно, є й питання, пов'язані зі злочинністю. Єдиним обмеженням для них незмінно лишається відсутність недостовірних фактичних тверджень, що вводять суспільство в оману. Незважаючи на ці прості істини, розповсюдження спірної інформації, яка посягає на честь, гідність та ділову репутацію, залишаються предметом багатьох спорів у Європейському суді з прав людини (<http://jurblog.com.ua/2018/01/praktika-espl-chi-mozhut-zmi-pisati-proprihchetnist-osobi-do-vchinennya-zlochynu/>). – 2018. – 18.01).

Юридический блог компании Jurimex

Про автора: Гапонюк Марина, Тыщенко Екатерина

Адвокати «у вогні»: як захистити від незаконних обшуків себе та клієнтів

Конституцією України кожному гарантовано недоторканність житла. Зазначені положення містяться у ст. 30 Основного Закону України. Так, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

Лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

Зазначені положення кореспондуються з вимогами статті 233 Кримінального процесуального кодексу України, відповідно до яких ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді.

Отже, лише з дозволу та на підставі ухвали слідчого судді проводиться така слідча дія як обшук, так як під час її проведення має місце суттєве тимчасове обмеження прав та інтересів певних осіб.

Необхідно зазначити, що під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Отже, діючим законодавством дозволено слідчому, прокурору до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 234 Кримінального процесуального кодексу України, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді.

З метою дотримання права кожної особи на недоторканність житла, законодавець навіть встановив кримінальну відповідальність за незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку (ст. 162 Кримінального кодексу України). При цьому за вчинення таких дій службовою особою або із застосуванням насильства чи з

погрозою його застосування санкцією частини другою цієї статті посилено відповідальність.

Водночас, нерідко правоохоронці з метою здійснення певного тиску чи з інших мотивів, в тому числі й корисливих, використовуючи фактор несподіваності, фактично безпідставно проникають до приміщень, що перебувають у володінні певних фізичних чи юридичних осіб, формально спираючись на обставини, які начебто свідчать про наявність ознак невідкладних випадків, та проводять в них обшуки, під час яких, як правило, вилучають майно. В подальшому, легалізуючи такі протиправні дії, звертаються до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку, тобто «постфактум». На жаль, непоодинокі випадки, коли слідчі судді «вбачають» наявність підстав для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді та задовольняють такі клопотання.

Доречно зазначити, що хоч адвокатська діяльність і захищена державними гарантіями, проте незаконні дії з боку представників правоохоронних органів проти адвокатів набирають більших масштабів. Прикро, але на практиці почастишали випадки, коли адвокати, які активно та принципово відстоюють у справі інтереси клієнта, стають беззахисними перед натиском та протиправним пресингом представників правоохоронних органів, які намагаючись «вибити» адвоката зі справи за його самовіддану професійну роботу чи з метою змушення адвоката стати не таким наполегливим у захисті прав та інтересів клієнта, здійснюють протиправні обшуки не тільки робочого місця адвоката, а й навіть його місця проживання під вигаданим приводом начебто скоєного адвокатом порушення кримінального закону під час професійної діяльності.

Наведені дії вчиняються правоохоронцями не лише через ототожнення адвоката з клієнтом, а, як правило, завдяки відсутності належної доказової бази у справі та компетентності представників правоохоронних органів довести справу до логічного завершення.

Часто на сьогоднішній день успіх та ріст в економічній чи іншій сфері певної фізичної або юридичної особи, привертає до себе увагу не тільки контрагентів, потенційних клієнтів чи просто прихильників, а й пильну увагу з боку правоохоронних органів, які підкріплюють її проведенням ряду процесуальних (слідчих) дій, в тому числі й обшуками, що, зрозуміло, не має на меті сприяти подальшому розвитку такого росту в нашій країні.

Тож, після прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (2012 року) до 07 грудня 2017 року прокурори чи слідчі за погодженням з прокурором в порядку ст. 234 КПК звертались до слідчого судді з клопотаннями про проведення обшуку. Клопотання про обшук має розглядатись у суді в день його надходження. На законодавчому рівні закріплено, що таке клопотання розглядається за участю слідчого чи прокурора. Отже неявка слідчого чи прокурора у судові засідання, виходячи також з принципу змагальності сторін, фактично мала визнаватись як невиконання останніми обов'язку доведення обставин, визначених ч. 5 ст. 234 Кримінального процесуального кодексу України, що позбавляло можливості слідчого судді всебічно та повно з'ясувати наявність сукупності обставини, із якими закон пов'язує вирішення питання про надання дозволу на обшук, та слугувало

підставою для відмови у задоволенні клопотання про обшук. При цьому фіксація судового процесу розгляду відповідного клопотання не була обов'язковою.

Проте на практиці неможливо було перевірити, чи дійсно слідчі або прокурори були присутні в судовому засіданні, чи надавали безпосередньо слідчому судді пояснення з приводу поданого клопотання про обшук.

На сьогоднішній день, у зв'язку із набуттям 7 грудня 2017 року чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» № 2213-VIII від 16.11.2017 року, частину 5 статті 27 КПК України «Гласність і відкритість судового провадження та повне фіксування технічними засобами судового засідання і процесуальних дій» викладено в такій редакції: «Під час судового розгляду та у випадках, передбачених цим Кодексом, під час досудового розслідування забезпечується повне фіксування судового засідання та процесуальних дій за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів. Офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, передбаченому цим Кодексом». Отже, внесені зміни до Кримінального процесуального кодексу передбачають обов'язкову повну фіксацію технічними засобами судового засідання з розгляду слідчим суддею клопотання про обшук. Пунктом 4 ст. 87 КПК закріплено, що недопустимими є докази, які були отримані під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, якщо така ухвала винесена слідчим суддею без проведення повної технічної фіксації засідання. Сподіваємось, що такі зміни слугуватимуть додатковим контролем за належним здійсненням слідчими суддями судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні та унеможливлять формальний підхід до розгляду таких клопотань.

Крім того, 15 грудня 2017 року наберуть чинності положення Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», якими закріплюється, що обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді в обов'язковому порядку фіксується за допомогою аудіо- та відеозапису, що безсумнівно свідчить про крок вперед, направлений на захист прав осіб від свавілля правоохоронців. При цьому, відповідно до абз. 3 ч. 2 ст. 104 КПК (зміни, внесені ЗУ № 2213-VIII від 16.11.2017 року) запис, здійснений за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів під час проведення слідчим, прокурором обшуку, є невід'ємним додатком до протоколу. Дії та обставини проведення обшуку, не зафіксовані у записі, не можуть бути внесені до протоколу обшуку та використані як доказ у кримінальному провадженні.

Крім того, позитивними змінами є також закріплені законодавцем положення про те, що особа, у житлі чи іншому володінні якої проводиться обшук, має право користуватися правовою допомогою адвоката на будь-якій стадії проведення обшуку (ч. 3 ст. 236 КПК). При цьому, в разі недопущенням

адвоката під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи до участі у такій слідчій дії, – отримані під час обшуку докази мають бути визнані недопустимими, тобто такими, що отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Водночас необхідно належним чином зафіксувати факт недопущення адвоката до участі в обшуку з метою подальшого визнання в суді під час судового провадження отриманих доказів під час обшуку недопустимими.

Тож в разі неминучості проведення обшуку на підставі ухвали слідчого судді про дозвіл на його проведення, необхідно:

-Вимагати пред'явлення ухвали для ознайомлення та наданні її копії. Після отримання такої ухвали потрібно ретельно ознайомитись з її змістом, зокрема звернути увагу на: чинність ухвали, тобто дату постановлення ухвали (строк дії ухвали не може бути більше одного місяця з дня її винесення); правильність зазначеної в ухвалі адреси приміщення, в якому планується проводитись обшук, тобто чи співпадає місце здійснюваного обшуку з адресою, зазначеною в ухвалі; з'ясувати чи зазначені дані власника приміщення та особи, у фактичному володінні якої таке приміщення перебуває; чи наявні в ухвалі слідчого судді відомості про особу (осіб), якій дозволено проводити обшук; в разі присутності інших співробітників правоохоронного органу – перевірити чи наявні у таких осіб повноваження на проведення чи участь у здійснюваному обшуку; з'ясувати номер та фабулу кримінального провадження, в межах якого планується проведення обшуку; перелік предметів, які планується відшукати з метою вилучення тощо;

-Перевірити наявність службових посвідчень присутніх представників правоохоронних органів;

-Вимагати присутності під час проведення обшуку не менше двох незацікавлених понять, наголошуючи на тому, що поняті, що прибули з правоохоронцями можуть бути не об'єктивними;

-Заявляти клопотання слідчому, прокурору про вжиття належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені;

-Наголошувати на проведенні обшуку в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка володіє приміщенням;

-Контролювати хід проведення обшуку, не залишаючи правоохоронців на самоті;

-Ретельно стежити за відображенням у протоколі всього вилученого майна;

-Наполягати на належному огляді вилученого майна та опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду;

-Вимагати другий примірник протоколу обшуку разом із доданим до нього описом вилучених документів та тимчасово вилучених речей (в разі вилучення).

Отже, в разі відсутності в ухвалі певних даних, або при виявленні помилок чи неточностей, необхідно в обов'язковому порядку зауважити про це слідчому чи прокурору з метою уникнення проведення незаконного обшуку. В разі ігнорування правоохоронцями висловлених зауважень та наміру проводити обшук, слід наполягати на участі адвоката та в подальшому викласти всі зауваження в протоколі обшуку.

Тож, якщо обшуку не уникнути – то лише повна і правильна фіксація допущених під час обшуку правоохоронцями порушень норм законодавства, або прав чи свобод певних осіб, допоможе в подальшому належним чином захистити порушені права та притягнути до належної відповідальності винних в тому осіб (<http://jurblog.com.ua/2018/01/advokati-u-vogni-yak-zahistiti-vid-nezakonnih-obshukiv-sebe-ta-klientiv/>). – 2018. – 22.01).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Віктор Таран, директор Центру "Ейдос," голова Громадської ради Національного агентства з питань запобігання корупції

Шість новацій закону «Про приватизацію державного майна»

Ухваливши 266 голосами закон «Про приватизацію державного майна» відкрив шлях до прозорої приватизації. Які головні новації урядового закону ?

1) Усувається можливість маніпуляцій з державним майном.

Всі об'єкти державної власності, які можуть бути продані, розподілені на дві групи: об'єкти великої приватизації і об'єкти малої приватизації. Об'єкти великої приватизації – обмежена кількість особливо важливих підприємств, перелік яких затверджується Кабміном (близько 50-60 з 800).

Перелік приватизації подібних об'єктів, що перебувають у державній власності, затверджує Фонд держмайна, в комунальній – місцевою радою. Переліки є відкритими.

Об'єкти малої приватизації продаються шляхом відкритого інтернет-аукціону. Об'єкти великої приватизації реалізуються на аукціоні з залученням інвестиційного радника.

2) Прискорюється процес приватизації шляхом зменшення терміну підготовки об'єкту до приватизації. Також зменшуються вимоги до гарантійного депозиту учасників торгів (з 5-20% до 5% від стартової ціни).

3) Об'єкти малої приватизації продаються тільки через інтернет-аукціони

Малі підприємства продаються в стандартному порядку через інтернет-аукціон (наприклад, Prozorro.Продажі). Це дозволить суттєво стимулювати малу приватизацію мінімізувавши водночас корупційні ризики на місцевому рівні.

4) Створюються умови для залучення широкого кола реальних інвесторів до придбання великих об'єктів приватизації. Наприклад готувати великі об'єкти до продажу буде радник – один з найбільших світових інвестиційних банків, який обиратиметься на конкурсі.

Наприклад, для виробництв – UBS, Citi, JP Morgan. Радник готуватиме інформаційний пакет про виставлений на продаж об'єкт, формуватиме пропозицію стартової ціни, шукатиме потенційних покупців. Залучення радника з ім'ям до передприватизаційної підготовки великих об'єктів дозволить розширити коло потенційних інвесторів. Відтак зросте конкуренція та фінальна ціна продажу.

По завершенні підготовки об'єкту до продажу ФДМУ оголошує про проведення аукціону, встановлює стартові умови на основні пропозицій радника. умови продажу в т.ч. стартову ціну затверджує уряд. Далі

оголошується конкурс і відкривається прийом заявок, які ретельно перевіряються, в тому числі на предмет походження коштів. Така перевірка унеможливить участь у торгах осіб, пов'язаних з країною-агресором. Об'єкт продається на аукціоні.

5) Для інвестора створюються сприятливі умови для початку роботи. Зокрема, забороняється порушення справ про банкрутство протягом 1 року з моменту продажу об'єкту. Це дасть можливість інвестору розрахуватися з боргами та не втратити підприємство на користь кредиторів. Також до 3-х років обмежується строк можливого оскарження результатів продажу, що не дозволить рейдерам втягнути інвестора в нескінченну судову тяганину.

6) Вперше інвесторам надається можливість вирішення спорів з державою в міжнародному арбітражі (застосування права іноземних держав за згодою сторін). Зазвичай інвестори будуть зацікавлені у використанні англійського права, яке найбільше захищає права обох сторін. Чому уряд запропонував цю новацію? По-перше, це сприятиме розширенню кола потенційних інвесторів. По-друге, ця норма стане запобіжником від корумпованої вітчизняної судової системи, гарантією неупередженого розгляду справи.

Прийняття закону не означає, що держава повністю позбудеться своїх активів. В державній власності залишаться стратегічні підприємства, а також об'єкти, які виконують важливі державні, соціальні та інші функції. Про продаж таких об'єктів не може навіть йтися. Решта неефективних або взагалі фактично «мертвих» підприємств мають бути якомога швидше приватизовані. Запуск тисяч підприємств стане додатковим потужним стимулом розвитку вітчизняної економіки.

Тепер головне завдання суспільства прослідкувати належне виконання закону на центральному та місцевому рівнях. За умови належної імплементації та прозорої приватизації це дозволить залучити реальних інвесторів до країни, віродити промислове виробництво, суттєво наповнити державний та місцеві бюджети і зробити реальну історію успіху для Країни (https://censor.net.ua/blogs/3045157/shst_novatsyi_zakonu_pro_privatizatsyu_derja_vnogo_mayina). – 2018. – 19.01).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Мороз, адвокат, правник, экс-заступник Міністра юстиції

4 важные налоговые новеллы – 2018. Что изменилось?

Сегодняшний блог я посвящаю личным наблюдениям об изменениях в НКУ 2018. Хочу сделать короткий обзор 4 новел, на которые, на мой взгляд, стоит обратить внимание в новом налоговом году.

1. Начнем, пожалуй, с наиболее болезненного у общества – новых правил беспошлинного ввоза товаров на территорию страны, в том числе и в посылках.

Если вы раз в полгода заказываете для себя какой-то товар с AliExpress, то вам от этих нововведений ни холодно, ни жарко. Налоговые новеллы затронут интересы именно тех, кто строит свой, не всегда легальный бизнес, на онлайн-

магазинах.

Так, на сегодняшний день, как и раньше, можно заказать и ввезти в Украину любой товар стоимостью, не превышающей 150 евро в месяц, без дополнительных налоговых платежей. Однако количество беспошлинных покупок ограничили тремя в месяц. Другими словами, четвертая и каждая последующая посылка в каждом текущем месяце будет облагаться налогами (импортным НДС), таможенной пошлиной и акцизом (для подакцизных товаров). И так ежемесячно, а это не слишком выгодная акция для онлайн-торговцев.

Что же касается тех, кому заказывать ничего не нужно, а проще съездить за границу самому, то для них предусмотрены следующие новые правила. Без оплаты налогов/пошлины на свои покупки, в страну смогут вернуться те, кто пробыл за границей больше 24 часов, и въезжает в Украину не чаще одного раза в течение 72 часов. При этом, стоимость товаров, которые ввозятся без уплаты налогов/пошлины, остается прежней – до 500 евро (а в аэропортах – до 1000 евро). Если кто-то катается туда-сюда чаще, то без уплаты налогов/пошлины сможет перевозить товар стоимостью до 50 евро. То есть или кататься или платить.

2. Зеленый свет для электроавто.

Решение, принятое в пользу электромобилей, должно порадовать всех, кто планировал в этом году переходить на альтернативные виды энергии, и, заодно, избавляться от своего старого авто на ДВС. Ведь теперь нет никакого НДС на ввоз электромобилей в Украину.

Но тут, знаете ли, тоже сомнительный вопрос. С одной стороны, то, что выгоду получит тот, кто первым займет нишу поставок электроавто в Украине – сомнений нет, но вот останется ли от этого в выигрыше сама Украина, как государство? Ведь, возможно, изменения в НКУ для налога на электроавто это опять-таки продуманная личная выгода властей?

3. Отраслевые привилегии.

Если говорить о налоговых уступках для конкретных сфер бизнеса, то есть позитивный прогресс. В частности, в фармацевтической отрасли. Именно для нее расширили сферу применения ставки НДС в 7%, в том числе, на импорт и продажу медицинских изделий, которые внесены в так называемый Реестр медтехники и изделий медназначения, которые исторически облагались 20% ставкой. Раньше же применение ставки НДС 7% в части медицинских изделий ограничивалось перечнем, утвержденным постановлением КМУ № 410. Это важный шаг для бизнеса.

Что касается IT индустрии и бизнеса, то для них расширили льготу по НДС на поставку целого ряда программной продукции. Но освобождение от НДС при поставке ПО лишь стимулирует создание новых готовых «отечественных» программ, которые, увы, без адекватной защиты авторских прав интеллектуальной собственности будут, как и прежде, использоваться дистрибьюторами иностранного ПО в Украине. Но это уже другая история.

4. Единая база данных для оценки недвижимого имущества.

Еще одной важной новеллой стало создание Единой базы данных отчетов об оценке недвижимости. Эта база станет не просто архивом данных, ведь

помимо основной информации об объектах недвижимости, она будет включать модуль электронного определения их оценочной стоимости. Зачем это нужно? Все просто! База обеспечивает внесение и хранение ведомостей об объекте и обнародования этой информации без вмешательств, так называемых, «черных» риэлторов.

Такая база данных будет обеспечивать автоматический обмен информацией и документами с авторизованными электронными площадками. И при удостоверении сделок, нотариус сможет проверить регистрацию такого отчета в единой базе данных отчетов об оценке и наличие присвоенного ему уникального номера. Учет и контроль по наполнению этой базы информацией будет лежать на плечах Фонда государственного имущества.

Если эта база действительно заработает как нужно, то это отличное решение, для того, чтобы минимизировать мошенничества со стороны "черных" риэлторов, которые самостоятельно устанавливают цены на недвижимость.

Конечно же, это далеко не полный список новел, но сегодня я очертил для вас важные. А вот что же еще ждет бизнес в новом 2018, читайте в следующем блоге, уже 26 января! (https://censor.net.ua/blogs/3045944/4_vajnye_nalogovye_novelly_2018_chno_izmenilos). – 2018. – 23.01).